



RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 6

ANDRA KAMMAREN

1967

7—10 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 7 februari

Sid.

Svar på interpellation av herr Nilsson i Lönsboda ang. modernisering av almanackans namnlängd	5
Interpellationer av:	
fröken Sandell ang. lagstiftningsåtgärder mot djurplågeri	7
herr Westberg ang. försäkringskydd avseende stormskada på skog	8
herr Gustavsson i Alvesta ang. samhällsvården av ungdom	8
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wennerfors ang. förslag beträffande psykologutbildningen . . .	9
fru Lindberg ang. adoptivmoders rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring	9
herr Westberg ang. undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna	10

Onsdagen den 8 februari

Meddelande ang. arbetsplenum	10
Tidsbegränsning av anförandena i kamrarna	11
Sänkning av rösträttsåldern	12
Sänkning av valbarhetsåldern	28
Kvinnlig tronföljd	29
Riksdagens högtidliga öppnande	39
Interpellationer av:	
herr Lorentzon ang. produktionen vid Svenska Tobaksbolagets fabrik i Härnösand, m. m.	41
fru Jäderberg ang. metoden för identifiering av nyfödda	42
herr Ohlin ang. sysselsättningsproblemen m. m.	43
fröken Ljungberg ang. användningen av inkomst av lyxtelegramblanketter	46

	Sid.
herr Lothigius ang. takten för sammanläggning av kommuner	46
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Persson i Heden ang. nedläggningen av industrier inom textil- branschen, m. m.	47
herr Nilsson i Agnäs ang. projekteringskostnaderna för utbyggnad av Vindelälven	47
herr Enskog ang. straffavgift vid obligatorisk besiktning av bil	47
herr Nilsson i Bästekille ang. förslag om änklingspension	48
herr Nilsson i Bästekille ang. debiteringen av arbetsgivaravgift i vissa fall	48
herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot de ökade sysselsätt- ningssvårigheterna	48

Torsdagen den 9 februari

Svar på frågor av:

herr Larsson i Norderön ang. ersättning för av gnagare förorsakade skador på inbärgad gröda	48
herr Nilsson i Tvärålund ang. skogliga beredskapsarbeten inom domänverkets skogar	49
herr Turesson ang. skyltar för statliga institutioner	51
herr Nordstrandh ang. tillhandahållande till studieförbunden av material för undervisning inför omläggningen till högertrafik . . .	51
fröken Andersson i Strängnäs ang. nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet	54
Interpellation av fru Nettelbrandt ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension	55
Meddelande om enkel fråga av herr Ullsten ang. förutsättningarna för ett högre u-hjälpsanslag	57

Fredagen den 10 februari

Interpellationer av:

herr Ullsten ang. isolering på grund av smittorisk	58
herr Carlstein ang. handeln med textilvaror	59
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nilsson i Tvärålund ang. reexport av kött	61
herr Karlsson i Huddinge ang. handläggningen av ärenden rörande överklagande av kommunala val	61
herr Larsson i Luttra ang. subventionerad import av nötkött från Danmark	61

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 8 februari**

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 1, i anledning av § 2 i riksdagens revisorers berättelse över granskning av statsverket	11
— nr 2, om tidsbegränsning av anförandena i kamrarna	11
— nr 3, om sänkning av rösträttsåldern	12
— nr 4, om sänkning av valbarhetsåldern	28
— nr 5, ang. kvinnlig tronföljd	29
— nr 6, ang. riksdagens högtidliga öppnande	39
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna för kungl. hov- och slottsstaterna	41
— nr 13, om anslag till oförutsedda utgifter	41
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse	41
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till in- nevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berät- telse	41

Tisdagen den 7 februari

Kl. 16.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att fru Sjövall enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 31 nästlidne januari—den 25 innevarande februari.

Fru Sjövall beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Svar på interpellation ang. modernisering av almanackans namnlängd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Lönsboda har frågat mig, om jag vill vidta åtgärder för att riksdagens år 1944 uttala de hemställan om modernisering av almanackans namnlängd kommer till stånd.

Vid övervägandena av denna fråga inom ecklesiastikdepartementet för ett antal år sedan ansågs att huvudsyftet med en modernisering av almanackan, nämligen att erhålla en tidsenlig och fylligare vägledning vid namngivning, borde tillgodoses i första hand genom en särskild förteckning över lämpliga svenska förnamn. Sedan Nämnden för svensk språkvård förklarar sig villig att medverka härtill fann Kungl. Maj:t genom beslut den 2 november 1962, att riksdagsskrivelsen inte skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. En sådan förteckning föreligger nu i den av interpellanten omnämnda boken av fil. lic. Roland Otterbjörk »Våra namnsdagar». Förteckningen upptar närmare 600 förnamn jämte därtill hörande förklaringar

och anmärkningar. Den utgör enligt min mening ett välkommet komplement till almanackans namnlängd och torde därmed fylla önskemålet om en bättre vägledning vid namngivning.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Först vill jag uttala mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Jag anser emellertid inte svaret tillfredsställande, eftersom det inte framgår om det är statsrådets avsikt att företa någon åtgärd för en modernisering av almanackans namnlängd, som riksdagen beställde för så länge sedan som år 1944. Statsrådet nöjer sig med att konstatera att den av fil. lic. Roland Otterbjörk utgivna boken Våra namnsdagar är »ett välkommet komplement till almanackans namnlängd och torde därmed fylla önskemålet om en bättre vägledning vid namngivning».

Enligt statsrådets uppfattning skulle nämnda bok — som ger en ypperlig redogörelse för bortåt 600 förnamn — användas vid sidan om almanackans namnlängd. Men det är väl omöjligt att anta att Otterbjörks bok, hur förträfflig den än är, skall bli lika spridd som almanackan och utgöra var mans egendom. Eller har statsrådet tänkt sig att medverka till att boken kommer ut i folkupplaga och blir allmänt spridd?

När denna fråga var uppe 1944 föreslog Vetenskapsakademien, som närmast är ansvarig för almanackans utgivande, att »under sakkunnig ledning bör namn borttagas, som nu kunna anses föråldrade och försvunna eller på

Svar på interpellation ang. modernisering av almanackans namnlängd

väg att försvinna ur bruket och i deras ställe andra insättas, som faktiskt allmänt används». Detta framhölls i ett yttrande över en motion, väckt av Rickard Lindström, om en revidering av almanackans namnlängd, vilken motion föranledde en enhällig riksdag att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder i motionens syfte.

I förordet till den av licentiat Otterbjörk utgivna boken skriver samma akademis ständige sekreterare Erik Rudberg bl. a.: »Som utgivare av almanackan hälsar Vetenskapsakademien emellertid tillkomsten av detta inlägg» — alltså Otterbjörks bok *Våra namnsdagar* — »med tillfredsställelse och ser gärna, att en fruktbarande diskussion kommer till stånd, varur så småningom en reviderad namnlängd kan förväntas utkristalliseras.»

För något år sedan förelåg också resultatet av en vetenskaplig studie av de svenska förnamnen och det svenska förnamnsbruket som under många år bedrivits vid Svenska personnamnsarkivet i Uppsala, vars föreståndare licentiat Otterbjörk är.

Man hade väntat att de nämnda arbetena skulle utgöra inledningen till en ändring av almanackans namnlängd. Allting är föränderligt — det som är modernt en tid blir snart omodernt och kommer ur bruk. När den nuvarande almanackans namnlängd reviderades — namnlängden infördes år 1901 — ströks inte mindre än 150 namn i den gamla namnlängden, medan 28 ändrades och moderniserades. Av namnen i den nuvarande namnlängden är det många som inte alls används längre; det är ju också 66 år sedan namnlängden antogs, och mycket har självfallet hunnit bli föråldrat. Det må nämnas att i vårt grannland Finland — där namnsdagarna ägnas ungefär samma intresse som i vårt land — har namnlängden ändrats flera gånger under 1900-talet och senast år 1952.

Herr talman! Trots det negativa svaret hoppas jag att den förmodan, som

Vetenskapsakademiens ständige sekreterare uttalat om att en revision av almanackans namnlängd så småningom skall göras, inte måtte komma på skam.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är mycket möjligt att den revision av namnlängden, som Vetenskapsakademien uttalat förhoppningar om, så småningom kommer till stånd — det vill jag inte närmare yttra mig om. Men jag kan försäkra herr Nilsson i Lönsboda att Vetenskapsakademien under de gångna åren ingalunda drivit frågan särskilt hårt.

Förordet till Roland Otterbjörks bok har en intressant inledning. Det står: »Almanackor med namnlängder av i huvudsak världslig karaktär torde förekomma i mycket få länder vid sidan av Sverige och Finland.» Jag vill emellertid till herr Nilsson i Lönsboda säga, att för mig har problemet inte varit så att säga behovet av nya namnsdagar utan behovet av nya namn. Jag har alltså anlagt en något annorlunda syn på almanackans namnlängd.

Men även om man nu skulle ta mycket seriöst på frågan om en revision av namnlängden, så är det ett invecklat problem. I Otterbjörks bok redovisas cirka 600 namn. Jag vet inte hur man skall förfara och vilken grund det kan finnas att stå på om man vill ta ut låt mig säga 300 eller 360 namn. — Vi har ju fått en mycket fruktbarande debatt, herr talman, tack vare denna interpellation, och en rad uppslag har sett dagens ljus. En skribent ansåg att det för varje dag borde anges två namn, så att alltså namnsdag för två namn kunde firas varje dag. Det är en väg. Man kan också ha tre namn för varje dag. Och en ännu effektivare person ansåg att man, liksom man har t. ex. Menlösa barns dag, borde ha en dag då alla, vilkas namn inte står i almanackans namnlängd, kunde fira sin namnsdag.

Det måste väl, herr Nilsson i Löns-

Interpellation ang. lagstiftningsåtgärder mot djurplågeri

boda, ändå ligga någonting i att så många intelligenta människor, i pressen och i den allmänna debatten, tycker att det är något skämtsamt över hela denna fråga. Det beror kanske på att man inser att man kan ge sina barn goda namn utan att namnen står i almanackan och att själva namnsdagsfirandet då inte skulle vara det centrala utan namnet som sådant.

Men sedan finns det också en seriös bakgrund härvidlag, såsom interpellanten nämnde, och det är att tycke och smak är mycket skiftande. Man har roat sig med att följa vissa modenamn — namn på filmstjärnor t. ex., både manliga och kvinnliga. Hela generationer är, skulle jag vilja säga, översållade av vissa modenamn, som senare helt försvunnit. Jag är inte säker på att ens Vetenskapsakademien skulle tycka att det vore särdeles angenämt att ta ansvaret för vilka s. k. gamla namn som skulle försvinna. Det finns säkerligen namn, herr Nilsson i Lönsboda, som i dag inte används men som i morgon kan vara högsta mod.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Herr statsrådet hänvisar till det förord i boken Våra namnsdagar, som skrivits av Vetenskapsakademiens ständige sekreterare. Men där säger denne också att det i Sverige och Finland är en mycket utbredd sed att man ger barnen namn efter födelsedagen och alltså kan fira namnsdagen och födelsedagen samtidigt. Varför bör då inte almanackans namnlängd moderniseras, när allting annat förändras?

Jag vill inte nu diskutera vilka namn som skall finnas med i almanackan och om det, såsom bokens författare föreslår, skall vara två alternativa namn för varje dag. Liksom i andra frågor får man väl efter utredningar och överväganden söka nå fram till ett antagbart förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 19, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m. m.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 1—6, statsutskottets utlåtanden nr 1 och 13 samt bankoutskottets memorial nr 1 och 2.

§ 5**Interpellation ang. lagstiftningsåtgärder mot djurplågeri**

Ordet lämnades på begäran till

Fröken SANDELL (s), som yttrade:

Herr talman! I en Värmlandskommun har sedan flera år tillbaka förekommit grov vanskötsel av djurbesättningar på två gårdar, tillhörande samma ägare. Senast den 1 februari i år måste en häst avlivas på grund av svält. Flera andra hästar, sammanlagt nio stycken, var då i ett så miserabelt tillstånd att det förefaller ovisst om de alls kan räddas till livet. Ägaren har ett flertal gånger åtalats och dömts för djurplågeri, men trots detta kunnat fortsätta att grovt vanvårda sin djurbesättning.

Under åberopande av ovanstående hemställer jag att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Överväger statsrådet att komplettera den nuvarande djurskyddslagstiftningen i syfte att skapa tillräckliga garantier mot upprepat grovt djurplågeri, t. ex. genom att ge myndigheter rätt att snabbt frånta ägaren vården av djur?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. försäkringsskydd avseende stormskada på skog

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG (fp), som yttrade:
Herr talman! Under den gångna vintern har speciellt stora områden i södra Norrland drabbats av stora mängder snö, som i förening med stormar förorsakat avsevärda skador på skogen. Skadorna kan uppskattas till tiotals miljoner kronor. Om liknande väderlekstyp på nytt inträffar, kommer skadornas omfattning att bli katastrofal för de skogsägare som har sina arealer inom området. Självfallet har redan den nu inträffade stormen åsamkat de berörda skogsägarna och de i skogsbruket samsatta ett betydande inkomstbortfall, vilket enligt nuvarande bestämmelser inte är lätt att kompensera.

Då katastrofer av denna sort inte är sällsynta i vårt land och följdverkningarna blir mycket kännbara, inte minst för de skogsägare som har mindre arealer, bör åtgärder vidtas som för framtiden reducerar skadeverkningarna eller kompenserar skogsägarna för eventuella inkomstbortfall. Bl. a. borde frågan om införande av ett försäkringsskydd vid liknande katastrofer diskuteras, exempelvis en försäkring som på skogsbrukets område kunde bli en parallell till skördeskadeförsäkringen inom jordbrukets område. Hur den närmare utformningen av en sådan försäkring skall se ut bör bli föremål för särskild utredning.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att frågan om införande av ett försäkringsskydd gällande stormskador på skog prövas i särskild utredning?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. samhällsvården av ungdom

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Allmän enighet råder om värdet av att genom olika åtgärder förebygga att ungdomar på grund av brottslighet och asociala handlingar eller av andra skäl måste omhändertagas för samhällsvård. Samhällets ansvar i detta avseende delas i första hand av hem, skola och föreningsliv. Även om de generella förebyggande åtgärderna är omfattande, kan det dock inte undvikas att ungdomar — på grund av brister i hemmiljön eller av andra skäl — begår handlingar eller eljest uppträder på ett sådant sätt att de måste tagas om hand för samhällsvård.

I ungefär en fjärdedel av ifrågavarande fall innebär samhällsvården att vederbörande inskrives vid en ungdomsvårdsskola. Antalet ungdomsvårdsskolor är för närvarande 24 och antalet vårdplatser cirka 1 000. Antalet inskrivna elever var den 1 januari 1966 omkring 880. Personalen vid skolorna är till antalet 809, vilket betyder en personaltätthet, uttryckt som elevplatser per befattningshavare, av 1,3 för innevarande budgetår. Kostnaden för ungdomsvårdsskolornas verksamhet är för kommande budgetår, enligt departementschefens förslag, i runt tal 40 miljoner kronor.

Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna har tagits upp till debatt vid skilda tillfällen. Det har anförts att vården per elev räknat är dyrbar och att effektiviteten — mätt i antalet återanpassade — är ringa. Vidare säges det ofta att ungdomsvårdsskolorna är en plats där brottsmetoder läres ut och missbruk av t. ex. narkotika inledes. Att tillbakavisa dessa allmänna påståenden är svårt, då inga aktuella undersökningar om vårdresultaten finnes och ingen behandlingsforskning sker. Åtgärder bör därför vid-

Interpellation ang. samhällsvården av ungdom

tagas omgående med anledning av förslagen från utredningen angående forskning om vård- och behandlingsmetoder vid ungdomsvårdsskolorna (SOU 1964: 24).

Utvecklingen går i riktning mot att förhållandevis fler elever vid ungdomsvårdsskolor beredes vård utom skolan. Den 1 juli 1966 var cirka 840 ungdomar placerade i denna vårdform. Detta är tillfredsställande, men ställer självfallet krav på ökade resurser. I första hand behövs en utökning av den personal inom ungdomsvårdsskolorna som handlägger denna verksamhet. Enligt utredningen om vård utom skola (SOU 1966: 43) krävs även en upprustning av övervakarorganisationen och inrättande av en regional organisation för den medicinsk-psykologiska behandlingen. För att ungdomsvården utom skola skall kunna intensifieras är det angeläget att åtgärder med anledning av utredningens förslag snarast vidtages.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att lämna en redogörelse för resultatet av vården vid ungdomsvårdsskolorna respektive vården utom skola?

2. Anser statsrådet att tillfredsställande underlag för bedömning av resultatet av vården vid ungdomsvårdsskolorna finnes, eller avser statsrådet att starta forskning om vård- och behandlingsmetoderna vid ifrågavarande skolor?

3. När avser statsrådet framlägga förslag om åtgärder med anledning av de i SOU 1966: 43 föreslagna förbättringarna för vård utom skola?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 26, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Peru för

undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m., motionerna: nr 852, av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl.,

nr 853, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., och

nr 854, av herrarna *Sjönell* och *Gustafson* i Göteborg;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till lag om klinisk prövning av vissa medel för födelsekontroll, motionerna:

nr 855, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl.,

nr 856, av herrarna *Lindberg* och *Johnansson* i Skärstad, och

nr 857, av herr *Åkerlind* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 21, angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., motionen nr 858, av herr *Enskog* och fru *Sjövall*.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Wennerfors*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående förslag beträffande psyko-logutbildningen,

fru *Lindberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående adoptivmoders rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring, och

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.15.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 8 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 31 nästlidne januari.

§ 2

Meddelande ang. arbetsplenum

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 15 februari, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 14.00.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 26, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Peru för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

§ 4

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 852, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till förordning om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning, m. m., hänvisades motionen,

såvitt avsåg ändring i lagen om in-skränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, till konstitutionsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 853 och 854;

till lagutskott motionerna nr 855—857; samt

till statsutskottet motionen nr 858.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fröken *Sandell*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående lagstiftningsåtgärder mot djurplågeri,

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående försäkringsskydd avseende stormskada på skog, och

herr *Gustavsson* i Alvesta, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående samhällsvården av ungdom.

Kammaren biföll dessa framställningar.

Tidsbegränsning av anförandena i kamrarna

§ 6

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av § 2 i riksdagens revisorers berättelse över 1965 års granskning av statsverket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Tidsbegränsning av anförandena i kamrarna

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motion om tidsbegränsning av anförandena i kamrarna.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att gå i polemik mot utskottet. Jag tror att utskottet har skrivit på det enda sätt som just nu är möjligt. Om vi 1968—1969 går över till enkammar-system blir det väl ofrånkomligt, som expertgruppen säger, med någon form av debattrestriktioner. Ledamöternas antal i den nya kammaren, ärendenas anhopning och talarnas plats på talarlistan kommer säkerligen att tvinga fram en reform, som på något sätt löser det problem jag fört på tal i min motion.

För att inte provocera någon från konstitutionsutskottet att replikera mig nu, skall jag nöja mig med dessa få ord.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av vad herr Gustafsson i Borås anförde.

Herr Gustafsson återkommer med sin motion varje år — och med all rätt. På natten före sista dagen för remissdebatten i januari tillät jag mig att här ställa den frågan — den var något retorisk, eftersom så få ledamöter då var kvar i kammaren — hur debatterna, speciellt remissdebatterna, kan komma

att te sig efter det att vi fått en kammare med 350 ledamöter, när vi redan nu med 233 ledamöter håller på att debattera från torsdag morgon ända fram till ganska sent på lördag eftermiddag med sammanlagt omkring ett hundratal anföranden.

Man skall emellertid vara på det klara med att vi ägnar denna fråga alldeles speciell uppmärksamhet i den arbetsgrupp inom grundlagsberedningen som sysslar med riksdagens arbetsformer. Det finns redan nu ett rikhaltigt arbetsmaterial, som kammarledamöterna så småningom får tillfälle till och har anledning att studera, när grundlagsberedningens betänkande — som vi hoppas — någon gång i den ljusa månaden maj läggs på riksdagens bord.

Vi har olika slag av debatter. Det är de omfattande remissdebatterna, för vilka man länge eftersträvat att få någon form av ämnesgruppering, det är beslutsdebatterna, interpellationsdebatterna och debatterna i anslutning till enkla frågor. Om man studerar de långvariga remissdebatterna under de tre senaste åren, visar det sig att endast mycket hårda tidsbegränsningar — 30 minuter för statsråd och vederlikar och 10 minuter för övriga ledamöter av kammaren — skulle ge en tidsbesparing av någon omfattning att tala om. Men med milda restriktioner — exempelvis 30 minuter för statsråd och 15 minuter för andra — när vi mycket liten tidsvinst.

Men jag vill försäkra herr Gustafsson i Borås och kammarens övriga ledamöter, att vi har ägnat denna fråga mycket stor uppmärksamhet i den arbetsgrupp för riksdagens arbetsformer som just för en knapp timme sedan avslutade sitt arbete.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Ingen av de ärade talarna har polemiserat mot utskottets skrivning, utan man har ansett den vara klok och riktig i rådande läge.

I anledning av herr Björkmans anfö-

Sänkning av rösträttsåldern

rande vill jag bara säga, att vi är helt på det klara med att det kommer att uppstå ett ganska stort problem i fråga om debatterna när vi får en kammare med 350 ledamöter. Jag noterar med tillfredsställelse att arbetsgruppen inom grundlagsberedningen har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Jag skall inte gå in på en diskussion om vilka vägar som finns för att lösa frågan, men jag vill understryka att enbart en restriktion i form av förkortad tid för inläggen inte ger mycket, såsom framgick av herr Björkmans anförande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den diskussion som förts i frågan, om man skall ha tidsbegränsning eller inte. Men kammarens ledamöter kan se hur talarna i årets remissdebatt har placerats på talarlistan. Det finns ledamöter som anmält sig redan den 3 januari och kommit först på fyrtionde plats. Jag tycker att ordningsföljden inte är något som sekretariatet i kammaren skall sköta om, utan talarna bör få ordet i den ordning som de anmäler sig. Det har ju visat sig att bland de 40 första talarna tillhörde flertalet den borgerliga oppositionen. Jag menar att sekretariatet icke skall göra en degradering.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Sänkning av rösträttsåldern

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern.

Konstitutionsutskottet hade till gemensam behandling förehått

1) motionen nr 4 i andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* i vad den avsåge rösträttsåldern;

2) de likalydande motionerna nr 37 i första kammaren av herr *Wirtén m. fl.* och nr 50 i andra kammaren av herr *Mundebo m. fl.*;

3) de likalydande motionerna nr 79 i första kammaren av herr *Fälldin* och nr 108 i andra kammaren av herrar *Boo* och *Larsson* i Borrby; samt

4) motionen nr 338 i andra kammaren av herrar *Wennerfors* och *Nordgren*.

I motionen vid 1) ovan hemställdes i fråga om rösträttsåldern, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1968 års riksdag till sådana författningsändringar, att rösträtt vid riksdags- och kommunalval — — — tillerkänns envar som senast under nästföregående kalenderår fyllt 18 år och som inte på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig».

I motionerna vid 3) ovan hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om sänkning av rösträttsåldern till 18 år i enlighet med vad i motionen anfördes måtte upptagas till prövning i anslutning till övervägandena rörande ny författning».

I motionen vid 4) ovan hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att frågan om sänkning av rösträttsåldern till fyllda 18 år skall prövas i anslutning till överväganden rörande ny författning».

Utskottet hemställde att motionerna

1) II: 4 i vad den avsåge rösträttsåldern;

2) I: 37 och II: 50;

3) I: 79 och II: 108; samt

4) II: 338

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Se-gerstedt Wiberg* samt herrar *Sörenson*, *Harald Pettersson*, *von Friesen*, *Wahlund*, *Hamrin* i Jönköping och *Boo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

Sänkning av rösträttsåldern

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 79 och II: 108 samt II: 338, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om sänkning av rösträttsåldern med två år måtte upptagas till prövning i anslutning till övervägandena om en partiell författningsreform.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Den fråga vi nu går att behandla — frågan om rösträttsåldern — har ju under en rad av de senare riksdagarna varit föremål för ingående överväganden, och det lär väl här och nu vara tämligen onödigt att närmare behandla själva sakläget. Som bekant — låt mig bara göra det konstaterandet — företogs genom beslut år 1965 en sänkning av åldersgränsen ned till 20 år. Redan då fanns det emellertid även längre gående yrkanden — yrkanden som gick ut på en sänkning med två år utöver propositionens förslag. Och det är alltså detta förslag som nu på nytt tagits upp och också på nytt avstyrkts av en majoritet inom utskottet, bestående av samtliga socialdemokrater och högerrepresentanterna, en — säga vad man vill — från vissa synpunkter onekligen rätt egenartad kombination.

Utskottsmajoriteten skjuter den svävande frågan om myndighetsåldern i förgrunden, och uppenbarligen föreligger det härvidlag — det skall inte förnekas — en viss problematik. Men att något oavvisligt samband i så måtto skulle vara för handen, att rösträttsåldern inte skulle kunna sättas lägre än den ålder, då den fulla rättsliga rådgivningen inträder, har man av flera skäl svårt att känna sig övertygad om.

Så till det aktuella läget, ställningstagandena denna gång i utskottet.

Jag måste väl här ändå få lov att konstatera, att det är en ganska märklig konservatism som kommer till uttryck på socialdemokratiskt håll, när man inte vill vara med om en så relativt blyg-

sam begäran som att frågan om en sänkning av rösträttsåldern ned till 18 år skulle upptas till prövning, i samband med den författningsreform som nu är på gång. Någon omedelbar beställning om ett förslag redan nu är det — jag vill fästa uppmärksamheten på detta, ärade kammarledamöter — alltså inte fråga om.

Det hör till bilden att även om högerens utskottsrepresentanter tydligen motsätter sig en reform med detta syfte, så har i alla fall motionsvägen yrkanden ställts också från det parti som herrar Sveningsson och Magnusson i Tumhult företräder — yrkanden som siktar till en sänkning av rösträttsåldern utöver det försiktiga steg som togs 1965 och som alltså sammanfaller med mittenpartiernas propå.

Men regeringspartiet har således — på sin färd mot nya djärva mål — ännu inte upptäckt, att det kan ligga något i att dagens 18-åringar utan onödig tidspillan garanteras rätten att med sin röst påverka de samhällseliga avgörandena och besluten. Nog måste man, som sagt, finna denna tveksamma eller negativa hållning inför en reform, som ju i grunden rör sig om något så väsentligt som en vidareutbyggnad och en breddning av vår demokrati, ganska betänklig, i synnerhet när det gäller ett parti som ju ändå i hithörande frågor har eller borde ha en del förpliktande traditioner att upprätthålla.

Det synes i varje fall mig och mina meningsfränder i utskottet naturligt, för att inte säga självklart, att ungdomar som är ålagda en rad delvis mycket personligt närgående och betungande samhällseliga skyldigheter, t. ex. inkallelse till första värnpliktsjänstgöring, skattskyldighet, andra ansvarsförpliktelser att förtiga, också skall ha rätt att deltaga i de allmänna politiska valen.

Därtill kommer också att de nu uppväxande ungdomsgenerationerna — tack vare utbyggnaden av vårt skolsystem och de ökade möjligheter till sam-

Sänkning av rösträttsåldern

hällsinformation som inte minst våra massmedia erbjuder — bevisligen också fått väsentligt ökat förutsättningar att bedöma och ta ställning till frågor som rör det levande svenska samhället och dess mångskiftande problem. Konsekvensen måste rimligtvis bli att dessa ungdomsgenerationer också tillförsäkras rätten att med röstsedeln i hand vara med och bestämma och öva inflytande över den politiska utvecklingen här i landet. Det är ett krav som borde kunna tillmätas en mycket hög angelägenhetsgrad, en reform, som — därom är jag övertygad — ändå en dag inte kommer att kunna avvisas.

Men varför då inte redan nu bejaka detta krav åtminstone i så måtto — något annat begär inte reservanterna — att frågan tas upp till prövning just i anslutning till de svävande författningsfrågorna i övrigt?

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Det framgår av konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 att utöver övriga motioner har herr Nordgren och jag väckt en motion om »att frågan om sänkning av rösträttsåldern till fyllda 18 år skall prövas i anslutning till överväganden rörande ny författning».

En likalydande motion väcktes tyvärr inte — på grund av brådskan under den allmänna motionstiden — av högerledamöter i första kammaren, men den nämnda motionen har tillstyrkts av reservanterna i utskottet.

Flera starka skäl talar för att frågan om ytterligare sänkning av rösträttsåldern bör prövas. Jag vill understryka vad herr Hamrin i Jönköping framförde. Även jag vill hänvisa till skolreformer, påverkan från massmedia och de skyldigheter som tidigt inträder för ungdomarna. Jag skall emellertid uppehålla mig något just vid skolans påverkan på en ung människas mognadsutveckling.

Jag minns att herr Adamsson vid förra årets debatt i samma fråga anförde, att skolunderbyggnaden och mognaden hos ungdomen visserligen är bättre i dag än för 20—30 år sedan, men att dagens ungdomar har mindre erfarenhet från arbetslivet än den äldre generationen hade. Jag har mött detta argument också i andra sammanhang. Men en konsekvens av detta resonemang skulle väl vara att en höjning av rösträttsåldern vore befogad. Det blir ju allt vanligare att stora delar av en årskull bedriver studier under flera år efter den obligatoriska skolan. Spetsar man till herr Adamssons påstående skulle det innebära att det ökande antalet ungdomar som inte avslutar sina studier förrän omkring 25-årsåldern inte vore tillräckligt samhällsmedvetna eller mogna för att få utöva ett politiskt inflytande på valdagen. Jag förmodar att herr Adamsson och övriga som framfört det nämnda argumentet inte vill bli tolkade så, dvs. att erfarenheten från arbetslivet skulle väga så tungt vid en prövning av denna fråga.

Herr talman! Därutöver vill jag ytterligare bara påminna om den förskjutning av åldersstrukturen som befolkningsutvecklingen medfört. Därigenom har de äldsta åldersgrupperna fått ett relativt sett större inflytande. Relationerna mellan de skilda åldersgruppernas röstmässiga styrka bör också ägnas uppmärksamhet vid frågans prövning.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

I detta anförande instämde herr Nordgren (h).

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det finns vissa frågor här i riksdagen som har karaktären av en följetong; varje år skrivs ett nytt kapitel, någon gång med nya inslag men i allmänhet ganska lika det föregående.

Sänkningen av rösträttsåldern är en sådan fråga. Det är fjärde året i följd

Sänkning av rösträttsåldern

som vi nu diskuterar rösträttsåldern. Den nejsägande majoriteten har utgjorts av socialdemokrater och högermän. Inom båda partierna finns dock, såsom framgick bl. a. av föregående inlägg, representanter som stött mittenpartiernas positiva linje, och jag hoppas att denna grupp inom de båda partierna växer.

Förslagen om en ytterligare sänkning av rösträttsåldern har i allmänhet avisats med två typer av argument. Dels har man sagt att vi bör avvakta erfarenheterna av den sänkning som tillämpades första gången vid 1966 års val. I förra årets debatt sade exempelvis herr Adamsson, att »allt talar för att vi bör avvakta resultatet av detta beslut innan vi tar nästa steg». Dels har man sagt att rösträttsåldern bör ses i samband med myndighetsåldern, en princip som dock gällt bara under vissa perioder av 1900-talet och en princip som för närvarande inte gäller.

I fråga om den första argumentationslinjen, erfarenheterna av förra årets val, skulle jag vilja fråga herr Adamsson, om det finns några sådana från detta val som talar mot en ytterligare sänkning. Vilka omständigheter är det i så fall? Olika undersökningar tyder på ett gott valdeltagande bland de unga väljarna. Finns det några erfarenheter som tyder på att de unga väljarna inte har den politiska mognad som skulle motivera rösträtt? Såvitt jag förstår talar erfarenheterna från 1966 års val klart för att den redan genomförda sänkningen var ett klokt beslut och för att en ytterligare sänkning nu bör genomföras.

Då det gäller den andra argumentationslinjen, sambandet rösträtt—myndighet, har nu senast av förmynderskapsutredningen hävdats, att full överensstämmelse mellan myndighets- och rösträttsålder bör eftersträvas. Jag kan finna vissa men ingalunda tillräckligt vägande skäl för den linjen. Det finns inga negativa erfarenheter vare sig från 1966 års val eller från tidigare skeden av olika åldrar för dessa båda ting. Det

vanliga under 1900-talet har som sagt varit att dessa båda åldrar inte har sammanfallit.

Vi har i dag ett system som vi skulle kunna kalla en »successiv» myndighet. Olika rättigheter och skyldigheter inträder vid många olika åldersgränser, vid 15, 16, 18, 20 eller 21 år. De viktigaste rättigheterna och skyldigheterna är förknippade med 18-årsgränsen. Själva myndighetsdagen har betydelse främst för dem som har förmögenhet eller ämnar söka andra lån än studie- och bosättningslån. Det kan inte finnas något bestämt samband mellan detta och rösträtten. De rättigheter och skyldigheter som inträffar vid 18-årsåldern är långt viktigare.

Såvitt jag kan bedöma finns starkt vägande skäl för en ytterligare sänkning av rösträttsåldern: erfarenheterna från 1966 års val, gällande myndighetsgränser i viktiga avseenden och ungdomens växande politiska mognad. Detta är en angelägen demokratisk reform som inte bör fördröjas; vi bör inte vänta med att ge ungdomar mellan 18 och 20 år politiskt inflytande. Om vi senast nästa år fattar ett första beslut i denna riktning, vilket efter 1968 års val följes av ett slutligt beslut, kan vi tillämpa de nya bestämmelserna från och med 1970.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Frågan om en sänkt rösträttsålder har, som redan framhållits, tidigare varit föremål för prövning under en följd av år. Detta är också naturligt i beaktande av att den allmänna rösträtten är av utomordentlig och avgörande betydelse i en demokratisk stat som vår. Åtskilliga reformer har också genomförts för att underlätta för alla som har rösträtt att verkligen kunna utöva den. Jag tänker bl. a. på den möjlighet som vid 1966 års val för första gången bereddes sjuka att rösta genom

Sänkning av rösträttsåldern

ombud — en reform som var angelägen och som det rådde stor enighet om.

Den sänkning av rösträttsåldern med ett år — till året efter fyllda 20 år — som beslöts av 1965 års riksdag och som också tillämpades första gången vid 1966 års kommunalval, var enligt vår mening en viktig reform för att ge unga väljare möjlighet att påverka samhällets utformning — det samhälle som de unga mer än några andra har anledning att ta ställning till eftersom de skall ta ansvaret för det i framtiden. Denna sänkning av rösträttsåldern med ett år måste dock enligt vår mening betraktas som en delreform; målsättningen måste vara att rösträttsåldern bör sänkas så, att röst rätt tillkommer envar som senast föregående år har fyllt 18 år. För en sådan målsättning finns också en växande opinion. Då frågan behandlades vid förra årets riksdag gav representanter från olika partier uttryck härför. Bl. a. gjorde herr Lundberg i Uppsala ett uttalande i den riktningen.

Vilka skäl talar då för en sänkning av rösträttsåldern på det angivna sättet? Ja, det är många. Flera av dem har redovisats här tidigare. Den första värnpliktstjänstgöringens fullgörande inträffar i allmänhet vid 19—20 års ålder, och starka skäl torde tala för att den som deltar i rikets försvar också bör ha möjlighet att påverka rikets styrelse. Naturligtvis måste röst rätten fastställas med hänsyn till den allmänna mognaden hos medborgaren. Det torde dock förhålla sig så, att denna allmänna mognad och förmåga att förstå samhällsdebatter numera hos det stora flertalet ungdomar inträder tidigare än förr. Detta måste väl också betraktas som naturligt med hänsyn till den förbättrade utbildning som alla unga nu har tillgång till. Den nya grund- och ungdomsskolans undervisning i samhällskunskap och övningar i samhällsfunktioner är här synnerligen tungt vägande. Ansvaret växer också hos ungdomen med de ökade kunskaperna. Detta har kommit till

uttryck vid de valtillfällen då ungdomen har slutit upp i lika stor utsträckning som andra och velat ge uttryck för sin mening. Alldeles särskilt vill jag understryka att vi fick ett bevis för denna inställning vid skolkonflikten under den gångna hösten, då skolungdomarna med sin organisation SECO i spetsen visade kunnighet, ansvar och en föredömlig organisationsförmåga, vilket har omvitnats från många håll. Uppskattningen av detta har kommit till uttryck i årets statsverksproposition, där anslaget till SECO har föreslagits uppräknat till det dubbla.

Det arbete som bedrivs av de politiska ungdomsförbunden betyder också mycket för ett fördjupande av den politiska medvetenheten och kunnigheten om samhällets funktioner. Det har på sitt sätt manifesterats genom att riksdagen har beslutat att stöd skall utgå även till de politiska ungdomsorganisationerna.

Det moderna samhället kräver att de unga i dag tar ställning till personliga och sociala frågor i en utsträckning som inte förekom tidigare på samma sätt. Det gäller i särskilt hög grad frågor som berör utbildning och yrkesval. Ungdomarna frigör sig från bindningar till familj och miljö tidigare än förr, och de bör även av denna anledning ha rätt att påverka samhällets utformning genom rösträtt året efter fyllda 18 år.

Vi föreslår nu att denna fråga tas upp till prövning och övervägande i anslutning till diskussionen rörande en ny författning. Skulle det till äventyrs bli så som grundlagsberedningen nu synes tänka sig, att val normalt skall förekomma endast vart tredje år, skulle detta få som direkt följd att vissa ungdomskullar inte skulle få utöva sin allmänna rösträtt förrän vid fyllda 23 år, och det kan inte vara acceptabelt eller rimligt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande i detta ärende.

Sänkning av rösträttsåldern

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag kan instämma i det mesta som föregående talare här har sagt.

Jag och mina medmotionärer återkommer för tredje året i följd med en motion i denna fråga. Den motion som jag vill tala för skiljer sig något från de andra motioner som nu har motiverats genom att den yrkar både på en sänkning av rösträttsåldern till 18 år och en sänkning av valbarhetsåldern till 18 år. Dessutom yrkas i en följdmotion att myndighetsåldern skall samordnas med rösträtts- och valbarhetsåldern.

Jag skall erkänna att det är ganska svårt att berika debatten med några väsentligt nya argument utöver dem som redan har framförts i dag och dem som har framförts de tidigare gånger då dessa yrkanden har avslagits, men låt mig ändå erinra om några ostridiga ting.

Föregående talare nämnde de ökade utbildningsmöjligheterna som står ungdomen till buds. Dessa ökade möjligheter innebär att ungdomen i dag med en helt annan kapacitet än tidigare generationer hade kan ta ställning i politiska avgöranden, bl. a. i politiska val.

Det är ostridigt, som det betonats, att 18-årsåldern markerar en gräns där flera avgörande förändringar äger rum i ungdomens liv — ungdomarna får helt nya skyldigheter, i vissa fall också nya rättigheter.

Vi har i motionen pekat på att det här rör sig om en mycket betydelsefull grupp av människor. Det kan ju inte vara oväsentigt att göra det påpekandet, att årskullarna 18, 19 och 20 år har en löneinkomst på 2 miljarder och erlägger en skatt på cirka 300 miljoner kronor, vilket visar den roll dessa grupper spelar i samhället.

Låt mig också erinra om att alla forskare liksom alla utredningar vilka under de senaste 20 åren behandlat ungdomens levnadsförhållanden, vanor, attityder, psykologiska anpassningsproblem, frigörelse från hemmet, den sänk-

ta giftermålsåldern o. s. v. funnit att ungdomens sociala och biologiska mognad inträffar långt tidigare nu än den gjorde i de generationer som var unga för 30, 40 år sedan.

Det finns ytterligare en sida som jag anser att kammaren bör beakta när den avgör denna fråga. Förändringarna i befolkningsstrukturen har lett till en markant ökning av de äldres andel i befolkningen. Detta är, om något, ett skäl för att sänka rösträttsåldern och valbarhetsåldern. Genom att så stora grupper av människor nu befinner sig i pensionsåldern inträder faktiskt en förändring i balansen mellan de äldre och de yngre generationerna, eftersom vi av uppenbara skäl inte kan tänka oss någon begränsning av rösträtt och valbarhet för den *äldre* generationen.

Jag skall inte längre uppehålla kammaren; annars kunde det ha varit intressant att peka på de olika politiska partiernas uttalanden inför 1966 års val om sänkt rösträttsålder. Jag tittade alldeles nyss i folkpartiets valhandbok, där man mycket klart talade för en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Jag tittade också i centerpartiets valhandbok och fann att man där uttryckte sig lika klart. Jag skall erkänna att det inte på samma sätt är klartext i det socialdemokratiska partiets valhandbok, men jag tycker att frånvaron av ett klart ställningstagande där i någon mån kan ersättas av vad det socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande yttrade här i kammaren när frågan senast behandlades. Han sade: »Jag har personligen i många sammanhang uttalat mig för att rösträttsåldern bör sänkas till 18 år, och det är också den ståndpunkt som det socialdemokratiska ungdomsförbundet har intagit.»

Det har av och till satts frågetecken för var högern befinner sig i detta avseende, men herr Mundebo har klarlagt hur en del av den tar ställning. I den förra debatt vi hade i denna fråga yttrade herr Krönmark: »Låt mig då först

Sänkning av rösträttsåldern

meddela att högerns ungdomsförbund vid sin senaste förbundsstämma klart tog ställning för en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Därmed är den punkten avklarad.»

Tydligt finns det alltså i alla partier en mycket stark opinion för att nu sänka rösträttsåldern. Däremot föreligger splittring i fråga om valbarhetsåldern.

Jag skulle egentligen ha velat yrka bifall till den motion som den kommunistiska gruppen har lämnat, men då det kanske inte är realpolitik att göra det ansluter jag mig till reservationen. Jag vill samtidigt påtala att denna har en något småaktig skrivning. Man tycks ha svårt att lyfta sig så långt över parti-gränserna, att man ens vågar omnämna den motion som jag och mina medmotionärer har väckt, trots att den ligger minst lika nära reservationens yrkande som någon av de övriga motionerna.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag kan på en punkt instämma med herr Hamrin i Jönköping, nämligen när han säger att dessa motioner sannerligen inte har nyhetens behag. Vi har diskuterat denna fråga åren 1964, 1965 och 1966 och vid samtliga dessa tillfällen avslagit motioner om en sänkning av rösträttsåldern.

Herr Hamrin tycker att det är en något egenartad konstellation när socialdemokrater och högermän i utskottet har förenat sig om att avstyrka motionerna. Jag vill peka på att samtliga de borgerliga partierna har förenat sig med kommunisterna i motionskrav på en sänkning av rösträttsåldern. Detta är enligt min mening också en något egenartad konstellation, rent politiskt sett.

Vi har inte så många nya argument att föra fram i denna fråga. 1965 års riksdag antog slutgiltigt ett regeringsförslag om en sänkning av rösträtts-

åldern med ett år. Detta gav rösträtt vid riksdagsval och kommunala val till dem som under föregående år fyllt 20 år och som inte av domstol förklarats omyndiga. Jag anser detta vara ett steg i rätt riktning. Vid denna tidpunkt visste man att frågan om myndighetsåldern var under utredning och att man kunde förvänta ett förslag från utredningen om en viss sänkning av myndighetsåldern.

Hur vi än resonerar i denna fråga, kommer vi nämligen inte ifrån att det bör råda ett klart samband mellan myndighets- och rösträttsålder. Det är därför ganska naturligt, när förmynderskapsutredningen nu lagt fram förslag om att myndighetsåldern skall fastställas till 20 år, att utskottsmajoriteten avstyrkt motionskraven på en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Jag är övertygad om att man inom denna utredning mycket noga har övervägt vid vilken ålder en person skall förklaras myndig och alltså anses mogen att helt ta ansvar för sig själv och sitt handlande. Det framstår därför för mig som både naturligt och konsekvent att den som genom sin röstsedel skall påverka landets, länets eller kommunens skötsel också bör ha uppnått den ålder då han myndigförklarats av samhället. Detta är ett samband som jag inte tror att man kan komma ifrån vid diskussionen om ett fastställande av rösträttsåldern.

Det har här framhållits att värnplikts- och körkortsåldern är lägre än rösträttsåldern, men jag tror att det ändå är på det sättet, att det råder ett klarare samband mellan myndighets- och rösträttsålder än mellan körkorts- och rösträttsålder. Man kan visserligen mot detta resonemang om myndighetsåldern invända att vi i fråga om denna endast stöder oss på ett utredningsförslag och att riksdagen ännu inte fattat beslut i frågan. I så fall bör vi under alla omständigheter inte i dag fatta något beslut om sänkning av rösträttsåldern. Skulle riksdagen mot förmodan

längre fram bestämda om en lägre myndighetsålder än den som föreslagits av utredningen är i varje fall jag öppen för ett resonemang om en anpassning av rösträttsåldern till samma nivå som myndighetsåldern.

Hela denna diskussion gäller väl i stort sett frågan när en människa når politisk mognad i sitt liv. Jag är övertygad om att detta är individuellt och att det är svårt att fastställa några generella åldersgränser härvidlag. Jag har all respekt för den ungdom som skaffar sig utbildning, men jag tänker också på när min generation gick direkt ut i förvärvslivet i 14—15-årsåldern och handgripligt mötte problemen ute i samhället, varvid vi många gånger på ett tidigt stadium kom i kontakt med problemen, tvingades fundera över dem och ta ställning till dem. Jag menar med detta resonemang att det visst har sitt stora värde att ungdomen får tillägna sig de teoretiska kunskaperna om hur samhället är uppbyggt och hur det fungerar, men det är nog också värdefullt att den kommer ut i arbetslivet och på nära håll får stifta bekantskap med de många problem som man därvid stöter på.

Herr talman! Jag skall inte säga mera, utan ber endast att avslutningsvis få yrka bifall till utskottets förslag, vilket innebär avslag på samtliga motioner i denna fråga.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Som vi märkte uppehöll sig herr Nilsson i Östersund rätt mycket vid frågan om myndighetsåldern och dess samband med rösträttsåldern. Jag trodde att denna sak hade klargjorts i tidigare inlägg av herr Mundebo och i någon mån av mig. Ett faktum är ju ändå, herr Nilsson, att man redan i praktisk handling har brutit mot principen om det förment oavvisliga sambandet mellan myndighets- och rösträttsålder. I fjolårets kommunalval

deltog bevisligen många ungdomar som ännu inte hade uppnått myndighetsåldern, och de utövade således i alla fall politiskt inflytande.

Över huvud taget vill jag fästa uppmärksamheten på att rättigheter och skyldigheter i dag inträder vid olika åldersgränser. Jag tror, herr talman, att våra ungdomar — och det finns i dag mycken fin ungdom — är beredda till ansvarstagande och samhällsengagemang. De följer rätt uppmärksamt hur vi i dag ställer oss till denna fråga, och jag tror att det vore fel att svika dessa ungdomar och deras förtroende.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att man 1965 gjorde ett litet avsteg från myndighetsåldern. Men det kan, som jag sade tidigare, förklaras av att man då visste att en utredning angående myndighetsåldern tillsatts och att man förväntade att denna utredning skulle föreslå en ändring av myndighetsåldern. Men vad motionärerna i dag kräver är att rösträttsåldern skall läggas två år under myndighetsåldern. Det stora steget har vi inte ansett oss kunna gå med på.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund ironiserade över att motionärerna inte hade nyhetens behag. Det är i och för sig riktigt. Men om man vill uppnå någonting här i riksdagen, så måste man många gånger återkomma år efter år, tills man slutligen — liksom droppen urholkar stenen — lyckas omvända det kompakta socialdemokratiska motståndet, i detta fall stött av högerkonservatismen. Som jag tidigare framhållit, redovisade en del företrädare för dessa båda partier vid förra årets överläggning i denna fråga en positiv inställning till motionsförslaget. Men tyvärr räckte det inte för att skapa majoritet.

Sänkning av rösträttsåldern

ritet vid omröstningen, inte ens i denna kammare.

Reservationsyrkandet innebär, att denna fråga skall tas upp till prövning av grundlagberedningen. Jag vill direkt fråga herr Nilsson i Östersund, om han anser att det är rimligt att vissa åldersklasser, för den händelse vi får valperioder på tre år, inte skall få utöva sin rösträtt förrän vid 23 års ålder?

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förutsätter att denna fråga kommer upp till diskussion på nytt när vi här i riksdagen skall ta ställning till förslaget om en ny författning.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Därtill provocerad av herr Jansson skall jag be att få höja mig så högt över partigränserna, att jag adresserar mig direkt till min vän herr Jansson och hjälper honom i hans mödosamma kartläggning av hur partier och partidelar fördelar sig i sitt ställningstagande i denna fråga. Jag vill bara tala om att jag själv hör till dem som kommer att stödja reservationen.

I den hittillsvarande diskussionen har de flesta talare som stöder reservationen huvudsakligen uppehållit sig vid olika omständigheter som man anser tala för att vår tids ungdom rimligen bör anses kapabel att från 18 års ålder ta del i så viktiga samhälleliga uppgifter som utövandet av rösträtten innebär. Jag kan instämma i allt vad som därvidlag sagts, men man måste ju medge att konstitutionsutskottets majoritet inte sagt någonting annat. Det står faktiskt ingenstans i utlåtandet, att KU:s majoritet inte skulle anse aderton-, nittonåringar dugliga att utöva rösträtt. Majoriteten grundar sin uppfattning på mycket mer formella kriterier. Det viktigaste är, om jag förstått saken rätt, att man inte vill släppa an-

knytningen mellan myndighetsålder och rösträttsålder. Jag kan inte dela uppfattningen att det skulle råda ett oavvisligt samband mellan dessa två åldersgränser. Jag vill, herr talman, peka på att förmynderskapsutredningen i sitt nyligen framlagda betänkande föreslagit, att sambandet mellan myndighet i rättslig mening och rösträtt skall brytas på en annan punkt. Det gäller de människor i vilken ålder som helst, som av någon anledning förklarats omyndiga. Dessa människor saknar i dag rösträtt; omyndighet utgör rösträttshinder. Förmynderskapsutredningen föreslår att det hindret väsentligen skall avskaffas; man vill ha det kvar bara i de fall då omyndigheten motiveras med klara medicinska skäl; d. v. s. den som omyndigförklaras på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet och jämförbara omständigheter skulle alltså berövas sin rösträtt, men i övriga fall skulle de omyndigförklarade få behålla rösträtten. Jag vill inom parentes, herr talman, gärna säga att jag finner detta vara en ytterligt angelägen reform. Som jag ser det har rösträttsförlusten på grund av omyndigförklaring kommit att fungera som ett omvänt inkomst- och förmögenhetsstreck när det gäller rösträtten. Det förhåller sig nämligen i praktiken på det sättet, att ingen människa omyndigförklaras om hon inte har egendom att förvalta. Ingen tar initiativ till en omyndigförklaring i sådana fall. Den som börjar få svårt att svara för sig själv kan komma att omyndigförklaras på initiativ av någon som är orolig för att egendom skall förfaras. Men har man ingen egendom att svara för så är det ingen som tar ett sådant initiativ.

I verkligheten är det alltså på det sättet att det finns något tusental — jag vet inte exakt hur många — människor som saknar rösträtt på grund av omyndigförklaring, men det finns sannolikt oändligt många fler som ur medicinska och andra synpunkter är fullt

Sänkning av rösträttsåldern

jämförbara med dessa när det gäller kapaciteten, men de är inte omyndiga, därför att ingen människa har brytt sig om att ta något initiativ till en omyndigförklaring. De har alltså rösträtt, och de utövar den numera också såvitt jag vet i stor utsträckning, sedan de fått möjlighet att rösta genom ombud. Jag finner det alltså väsentligt att denna reform, som förmynderskapsutredningen föreslår, genomförs. Men då har man också, herr talman, på en punkt brutit sambandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder, och då ter det sig för mig konsekvent att man inte längre är så rädd för att göra det på andra punkter. Jag skulle till och med vilja gå så långt att jag säger att kunde vi få rösträttsåldern sänkt under myndighetsåldern så skulle det för mig utgöra en bra motivering för den andra angelägna reformen, reformen »på andra sidan», d. v. s. när det gäller dem som av olika skäl omyndigförklaras efter att tidigare ha varit myndiga.

Herr talman! I övrigt tror jag det mesta är sagt, och jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först tacka herr Carlshamre för hans klarläggande, som ju motsvarade vad man har rätt att vänta av en modern högerman.

Låt mig sedan rätta till en tidigare felsägning. Jag ställde till trubbel i mittenalliansen genom att kalla herr Mundebo för högerman; det var herr Wennerfors jag avsåg. Därmed har jag rätt ut den förväxlingen.

Låt mig sedan till herr Nilsson i Östersund säga att jag inte riktigt förstod de jämförelser han gjorde med tidigare ungdomsgenerationer. Det är alldeles riktigt att ungdomen i dag lever under andra förhållanden än tidigare generationer. Ungdomens situation har i grunden förändrats. Å ena sidan har detta medfört mycket större möjligheter för de unga, t. ex. när det gäller att ta

ställning i politiska frågor, bl. a. genom den väsentligt förbättrade undervisningen; å andra sidan har de negativa faktorer som följer med den moderna samhällsutvecklingen starkt ökat i betydelse. Men detta kan väl inte få utgöra något skäl mot en sänkt rösträtts-, valbarhets- och myndighetsålder.

Här har antytts hur det var förr, då ungdomarna gick in i produktionen vid femton års ålder. Nu är det många som fortsätter att gå i skolor, på universitet och andra högre läroanstalter. Men det finns också en del ungdomar som går ut i arbetslivet och där spelar en mycket stor roll, vilket jag tidigare antytt.

Vi har tidigare erinrat om att 18-åringar får flyga Draken, som är värd omkring 6 miljoner kronor, att vi låter 19-åringar resa ut som FN-soldater och att vi kanske ibland låter 20-åringar sköta en hel läkarpraktik. Det finns på detta område så många positiva faktorer att peka på när det gäller de unga generationer vi här talar om, att alla argument mot en sänkning av rösträttsåldern kommer till korta.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Förra året deklarerade jag min positiva inställning till förslaget att sänka rösträttsåldern till 18 år, och när jag nu har tagit del av motionerna, utskottets utlåtande och reservationen har jag en stark känsla av att alla är positivt inställda. Det är bara nyanser som skiljer. Därför är det märkligt att varken utskottet eller reservanternas har vågat ta ställning i själva sakfrågan. Jag tillåter mig därför föreslå att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1968 års riksdag till sådana författningsändringar att rösträtt vid riksdags- och kommunalval tillerkänns envar som senast under föregående kalenderår har fyllt 18 år. Detta yrkande överensstämmer med motsvarande yrkande i motionen II:4 av herr Jansson så när som på att följande avslutande rader utgätt:

Sänkning av rösträttsåldern

— — — och som inte på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbli omyndig.

Jag motiverar det förslaget med att ungdomen i dag enligt min mening har en medborgerlig mognad, som är större än vad som vid andra tillfällen har legat till grund för en rösträttsreform. För mig är det också självklart att rösträtts- och myndighetsålder sammanfaller vid 18 år. Nu har förmynderskapsutredningen stannat för 20 år, men eftersom jag har viss erfarenhet av hur förmynderskapslagen fungerar här i landet vill jag påstå att den föreslagna sänkningen med ett år inte har den reella grund som utredningen tydligen förutsatt. Sedan utredningen nu satt gränsen vid 20 år har Kungl. Maj:t emellertid möjlighet att pröva frågan, och jag förutsätter att Kungl. Maj:t då sänker gränsen till 18 år. Från min synpunkt sett är det orimligt att en person som äger rösträtt inte också är myndig. De båda åldersgränserna tycker jag hör samman.

Vad den politiska mognaden beträffar, som man här har talat om, så är den inte knuten till åldern. Om vi läser protokollen från riksdagen från den tiden då vi stod i begrepp att införa allmän rösträtt i vårt land, skall vi finna många uttryck för uppfattningen att den eller den gruppen inom samhället inte hade den nödvändiga politiska mognaden. Enligt min uppfattning är det nu all anledning för oss att gå över från diskussion om denna fråga år efter år och i stället fatta beslut. Det är ur den synpunkten som jag har velat ställa detta yrkande.

Herr Carlshamres uttalande om tillämpningen av förmynderskapslagstiftningen måste vara byggt på mycket ytlig kunskap på området. Om han hade sysslat med det åtminstone i en liten studiecirkel, skulle han ha kommit underfund med att hans uttalande är felaktigt. Det finns ingen anledning att i detta sammanhang gå in på en diskus-

sion om förmynderskapslagstiftningen och dess praktiska tillämpning.

Herr talman! Jag ber alltså att få vidhålla mitt yrkande.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju friska fläckar från herr Lundbergs sida. Jag vill bara säga att han måste ha läst reservationen illa, ty vad han här föreslår står faktiskt i reservationen: »I stället anser vi liksom de nyssnämnda reservanterna, att beslut bör fattas vid nästa års riksdag i samband med den förväntade partiella författningsreformen.» Är herr Lundberg förvissad om att den partiella författningsreformen inte kommer upp till behandling vid nästa års riksdag, förstår jag hans ändringsyrkande här. Tror han alltfört på att författningsreformen skall behandlas vid nästa års riksdag, ansluter sig herr Lundbergs yrkande precis till vad vi som reservanter förväntar.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Den huvudsakliga motiveringen till utskottets avslagsyrkande framgick, hoppas jag, klart av mitt första anförande. Jag kan upprepa och säga att motiveringen helt enkelt är att vi vill ha samstämmighet mellan myndighetsålder och rösträttsålder.

Sedan jag lyssnat till herr Lundberg, som också erkände att sambandet borde finnas, undrar jag om det inte vore riktigare att herr Lundberg väntade och motionerade om en sänkning av myndighetsåldern i stället för att lägga fram detta särskilda förslag.

Herr Jansson säger att han inte riktigt förstod mig när jag talade om den politiska mognaden hos människorna. Vad jag menade var helt enkelt att jag tror att den politiska mognaden träder fram genom ett samspel mellan teoretiska och praktiska insikter i samhällsfrågor.

Det torde inte vara sista gången vi

Sänkning av rösträttsåldern

diskuterar denna fråga här i riksdagen. Jag förstår att herr Boo betraktar sig som en stor samhällsreformator när han driver utvecklingen vidare genom att skriva av gamla motioner.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har alls inte för avsikt att förvandla denna debatt till en diskussion om förmynderskapslagens tillämpning i praktiken. Men eftersom herr Lundberg uppenbarligen missuppfattade mig vill jag göra ett litet förtydligande. Det förhållandet att förmynderskapsutredningen föreslår en genombrytning av sambandet mellan myndighet och rösträtt använde jag på en punkt som ett argument för att man inte behöver vara så rädd för att bryta igenom samma samband på en annan punkt.

Dessutom måste väl herr Lundberg ändå hålla med mig om att det i verkligheten krävs för omyndighetsförklaring att något initiativ tas från något håll. Detta initiativ blir inte taget om det inte finns någon anledning utöver ifrågasvarande människas själsliga, intellektuella — eller hur vi vill uttrycka det — tillstånd. Om det inte finns någon annan materiell anledning — att man är rädd för att någonting skall inträffa på grund av att vederbörande själv får förfoga över sin egendom — blir det ingen omyndighetsförklaring, och rösträtten behålles. Därför menar jag att det finns omyndigförklarade människor som när det gäller att ta del i samhälleliga avgöranden inte är på något sätt mindre kapabla än många andra människor, som inte har råkat bli omyndigförklarade. Det var det jag tillät mig kalla ett slags bakvänt inkomst- och förmögenhetsstreck.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Boo vill jag säga att i reservationen anföres att man skall anhålla att frågan om sänkning av

rösträttsåldern måtte upptagas till prövning. Jag har sagt att vi inte behöver pröva längre utan skall göra en beställning hos Kungl. Maj:t. Detta har inte med den andra stora frågan att göra.

Herr Nilsson i Östersund rekommenderar en motion om sänkning av myndighetsåldern. Jag vill framhålla att en utredning arbetar med denna fråga och har lagt fram ett förslag. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t skall pröva båda dessa frågor och framlägga förslag till nästa års riksdag. Man skall inte bara fortsätta att motionera för motionerandets egen skull, utan man skall verkligen göra något.

Herr Carlshamre gjorde ett förtydligande. Jag vill då påpeka att inte enbart förmögenhetsvillkoren är avgörande. Man måste också ta hänsyn till behovet av vård och tillsyn, vilka förhållanden ofta ligger till grund för en omyndighetsförklaring eller att en person ställs under god man. God man väljer man dock oftast när det endast gäller tillsyn över förmögenhet, men den saken skall vi inte diskutera här. Jag vill endast anföra att ur alla synpunkter förefaller mig det ständiga motionerandet i denna fråga orimligt, och jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har, herr Lundberg, föreslagit att överväganden skall ske, och vi hoppas självfallet på ett positivt övervägande i anslutning till de önskemål vi uttalat. Jag skulle vara synnerligen glad om herr Lundberg inom sin grupp ville inleda motionerandet redan nu — då kanske vi kan förvänta en positiv bedömning från den sittande grundlagberedningens sida.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Visst lever vi människor på hoppet, herr Boo. Men jag har den uppfattningen, att det är en sak att gå omkring och hoppas och en annan sak att riksdagen gör en beställning hos

Sänkning av rösträttsåldern

Kungl. Maj:t — det senare är vida viktigare.

Jag vet inte om det är kutym inom herr Boos parti att man motionerar inom partiet för att föra fram vissa frågor. Jag som riksdagsman brukar motionera till riksdagen — riksdagen är det organ som jag skall vända mig till, eftersom jag är vald av svenska folket att företräda dem i sådana här sammanhang. Om herr Boo härvidlag har en annan uppfattning må det vara hans sak.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag avsåg *missionera* inom partiet, herr Lundberg. Det innebär att man för diskussioner för att övertyga sina meningsfränder om att den uppfattning som man hyser är riktig.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till de argument som framförts av reservanterna och dem som stöder reservanterna måste jag säga, att den som på det hållet läst konstitutionsutskottets yttrande riktigt är herr Carlshamre. Det är inte så som man söker göra gällande, att konstitutionsutskottet har uttalat sig mot en framtida sänkning av rösträttsåldern — utskottet har tvärtom betonat att det nu föreligger ett förslag om sänkning av myndighetsåldern.

Jag vill göra de ärade debattörerna uppmärksamma på att förslaget är ute på remissbehandling. Ett utredningsförslag kan ju inte binda Kungl. Maj:t. Har det svenska folket en viss mening — uttryckt genom remissorganen — om att denna sänkning bör gå längre, föreställer jag mig att Kungl. Maj:t tar hänsyn till en sådan opinion, när Kungl. Maj:t har att ta ställning till en sänkning av myndighetsåldern. Jag vill understryka detta i sammanhanget, ty man försöker ju här göra gällande att vi i utskottsmajoriteten företräder en negativ inställning till frågan som sådan. Jag vill klart ha sagt — och det kan väl

ingen bestrida — att det naturligtvis föreligger ett samband mellan rösträttsålder och myndighetsålder.

Herr Wennerfors, herr Jansson och andra talare har räknat upp en massa skäl för en sänkning av rösträttsåldern. De har talat om skolreformens verkningar, massmedia, skattskyldigheten, värnplikten o. s. v. Ja, när herr Jansson sade, att ungdomar kan få förtroendet att flyga Draken och ha hand om detta material, och anförde det såsom skäl för en sänkning av rösträttsåldern, menade han väl ändå att dessa ungdomar, om de får ett så stort förtroende, borde ha rätt att förvalta sin egen egendom. Kan de få detta stora förtroende från det allmänna, varför skulle man då neka dem att sköta sina egna angelägenheter?

Jag vill understryka vad förmynderskapsutredningen har sagt i sitt utlåtande. »... full överensstämmelse mellan myndighets- och rösträttsåldrarna bör eftersträvas. Om den civilrättsliga myndighetsåldern inträder senare än rösträtten, föreligger även risk för att rätten att rösta så småningom kommer att i förhållande till uppnåendet av full rättshandlingsförmåga nedsjunka till en sekundär medborgerlig rättighet». Det är inte mitt uttalande, utan det är förmynderskapsutredningens, och jag tycker nog personligen att det ligger något i detta.

Vad sedan beträffar de frågor som ställts till mig i anledning av mitt uttalande i fjolårets debatt, vill jag säga att jag fortfarande har den meningen att dagens ungdom har mindre erfarenhet av arbetslivet än tidigare generationers ungdom. Det uttalandet står jag för, herr Wennerfors, och det har inte framkommit någonting som motsäger det. Det är helt enkelt på det sättet att det numera dröjer längre än tidigare, innan ungdomarna kommer ut i förvärvsarbetet.

Herr Mundebo var också inne på det här resonemanget, och han yttrade sig

Sänkning av rösträttsåldern

på ett sätt som jag tycker var litet djärvt av en riksdagsman. Han sade nämligen att det senaste valet visar ett gott valdeltagande i de yngsta åldersklasserna. Jag vet inte vilket material herr Mundebo bygger sitt uttalande på, men i varje fall är det inte mig bekant att det färdigställts någon statistisk utredning härom. Jag har inte fått någon som helst kännedom om ett statistiskt material som ger besked på den punkten. De stickprovsundersökningar som gjorts visar nog — åtminstone på vissa orter — något helt annat än det herr Mundebo talade om.

Herr talman! Vi håller ju på med en debatt som är årligen återkommande. Jag skall därför inte uppta kammarens tid mera, utan yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund uppmanade herr Lundberg att återkomma med en motion om sänkning av myndighetsåldern. Jag vill bara upplysa om att det redan nu finns en motion om sänkning av myndighetsåldern till 18 år, vilken väckts av sex ledamöter av denna kammare. Den kommer förmodligen inte att behandlas av konstitutionsutskottet utan av första lagutskottet, men med en kontakt mellan de olika utskotten borde man kanske kunna tänka sig viss samordning vid behandlingen.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson menar alltså fortfarande att de ungdomar, som bedriver högre studier ända upp i 24—25-årsåldern och som inte varit ute i arbetslivet, egentligen inte skulle ha rösträtt. Om herr Adamsson drar ut konsekvensen av sitt uttalande, blir detta märkligt.

Herr Hamrin i Jönköping, herr Jansson och herr Boo sätter ett frågetecken för högerpartiets uppfattning i denna

fråga. Herr Boo klämde till och med i med ordet »högerkonservatism».

Jag tycker att man skall vara litet försiktig härvidlag, ty jag tror att det både inom centerpartiet och kanske även inom folkpartiet finns en viss typ av konservatism beträffande denna fråga. Det är alls inte så uppseendeväckande, om det inom olika partier råder delade meningar i en författningsfråga som denna. Så är fallet, herr talman, i många andra författningsfrågor, vilka kanske är mycket större än denna. Detta är något som vi upplever just i dessa dagar.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja be herr Wennerfors att höra på vad jag säger eller att läsa vad som står i protokollet. Jag har sagt att den nuvarande generationen inte har så stor erfarenhet från arbetslivet som den tidigare generationen hade. Jag har inte uttalat mig om hur detta skall inverka på rösträtten. Även den nuvarande rösträttsåldern ger ju studerande rösträtt.

I det politiska livet är det väl så, att man gärna vill att en motståndare skall ha sagt någonting som passar bra för den egna propagandan — men det är inte alltid han verkligen har gjort det.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag då be herr Adamsson att uttala sig i frågan om detta skall påverka rösträttsåldern eller inte.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om kunskaper och erfarenhet bör givetvis avvägas när ställning tages till rösträttsåldern.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Eftersom erfarenheten knappast tyder på att människor blir mindre barnsliga därför att de blir äldre, tycker jag att risken vid ett bi-

Sänkning av rösträttsåldern

fall till reservanternas ganska hovsamma begäran inte är särskilt stor. Jag skall därför rösta för reservationen.

Jag observerade emellertid under debatten att min vän John Lundberg slog sig för sitt bröst — bildligt talat, visserligen — och sade att han var vald av svenska folket. I min valkrets fanns det inga valsedlar med herr Lundbergs namn.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Dickson skulle jag bara vilja säga att han tydligen har brustit i sin uppmärksamhet. I hans valkrets fanns nämligen valsedlar med mitt namn — på en riksvalsedel.

Jag skulle vilja säga herr Dickson rent allmänt att jag inte förstår varför han är så blygsam. Varför inte säga, att eftersom ungdomen nu har fått den mognad som vi kan kräva av en medborgare skall den ha rösträtt?

Jag vill passa på att säga, när det gäller kännedom om arbetslivet, att vi för närvarande genom den ökade utbildningstiden har många grupper som går i skola fram till 20—25-årsåldern, och jag tror att man skall vara försiktig när man för in detta i diskussionen.

Herr Dickson brukar ju ibland tala som nästan varande representant för världssamvetet och världsopinionen, och då är det självklart att vi här i riksdagen också har rätt att tala som representanter för Sverige.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att om jag på grund av bristande uppmärksamhet inte hade underlag för mitt tillägg i mitt korta genmäle, ber jag herrarna om ursäkt för de minuter som därmed förslösades.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Debatten borde måhända vara slut med detta meningsutbyte mellan herrarna Dickson och Lundberg. Det är emellertid ett par saker i herr

Adamssons inlägg som jag måste bemöta.

Herr Adamsson anser att jag gör ett väl djärvt konstaterande när jag säger att valdeltagandet bland unga väljare har varit gott. Han undrar vad det finns för underlag för detta påstående. Det finns stickprovsundersökningar, bl. a. i Västerås och Göteborg, som motiverar det konstaterande som jag har gjort. Dessa undersökningar visar ett lägre valdeltagande bland de unga väljarna — det är riktigt — men variationerna mellan äldre och yngre väljare är inte större än exempelvis mellan ogifta och gifta; västeråsundersökningarna visar att de är mindre.

Jag anser därför att det finns ett klart underlag för att konstatera att det är ett gott valdeltagande bland unga väljare.

Herr Adamsson svarade inte på den fråga som jag ställde angående erfarenheterna från 1966 års val. Herr Adamsson menade att erfarenheterna av det beslut som tidigare fattats om sänkning av rösträttsåldern bör avvaktas innan vi tar nästa steg. Har verkligen erfarenheterna motiverat att vi skall vänta? Har inte erfarenheterna i stället talat för att vi bör ta beslutet nu?

Jag måste också konstatera att konstitutionsutskottets utlåtande, som ju borde vara ett mönster av klarhet, har föranlett mycket mångskiftande kommentarer och olika värderingar av representanter i utskottet, både från majoritetens och minoritetens sida, och även av andra riksdagsledamöter.

Jag kan inte läsa konstitutionsutskottets utlåtande år 1967 på annat sätt än att detta är något mera negativt än 1966 års utlåtande. I årets utlåtande heter det att ett betänkande har framlagts, vari föreslås att myndighetsåldern skall sänkas med ett år. »I detta läge finner utskottet ej anledning till någon åtgärd i anledning av motionerna.»

Jag har uppfattat detta så, att utskottet har sympatier för förmynderskaps-

Sänkning av rösträttsåldern

utredningens förslag om en myndighetsålder av 20 år och att man vill ha en samstämmighet mellan rösträttsålder och myndighetsålder — man vill alltså ha en rösträttsålder av 20 år. Detta har också sagts av herr Nilsson i Östersund.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det var som jag förmodade: herr Mundebos påståenden var synnerligen bräckligt underbyggda; det var några stickprov från Västerås och Göteborg han tog. På så löslig grund kan utskottet inte bygga sina ställningstaganden med hänsyn till vad vi sade i fjol. Innan vi har fått ta del av erfarenheterna från 1966 års val finns det inte ett klart statistiskt underlag för bedömning av i vad mån de yngre årsklasserna har mött upp och deltagit i valet.

Sedan vill jag ännu en gång understryka att herr Carlshamre har läst konstitutionsutskottets majoritets utlåtande på ett riktigt sätt. Det försök som herr Mundebo gjorde att tolka uttalandet som ett ställningstagande i frågan om rösträttsålder och myndighetsålder är enligt mitt förmenande alltför lösligt underbyggt.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag hoppas att jag har läst utskottets utlåtande fel på den sista punkten, men jag kan verkligen vid genomläsning av den korta skrivningen inte få något annat intryck än det jag refererade.

Sedan, herr talman, vill jag tillägga att herr Adamsson har en viss benägenhet att utelämna ord eller satser som inte passar in i hans argumentering. Jag talade om stickprovsundersökningar bland annat i dessa orter. Det finns inte anledning att nu föra en statistisk diskussion härom, men upplysningstjänsten har material också från andra orter.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till det av herr Lundberg under överläggningen framställda, med motsvarande yrkande i motionen II:4 i huvudsak överensstämmande yrkandet, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1968 års riksdag till sådana författningsändringar, att rösträtt vid riksdags- och kommunalval — — tillerkändes envar som senast under nästföregående kalenderår fyllt 18 år; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Jönköping begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Lundberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 antager utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till det

Sänkning av valbarhetsåldern

av herr Lundberg under överläggning-
en framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringspropo-
sitionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom upp-
presning. Herr förste vice talmannen
tillkännagav, att han funne flertalet
av kammarens ledamöter ha röstat för
ja-propositionen. Herr Lundberg be-
gärde emellertid rösträkning, varför vo-
tering medelst omröstningsapparat
verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och
39 nej, varjämte 74 av kammarens le-
damöter förklarade sig avstå från att
rösta.

Kammaren hade alltså till kontra-
proposition i huvudvoteringen antagit
den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given
varsel följande voteringsproposition
uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller
konstitutionsutskottets hemställan i ut-
skottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit
utskottets hemställan med den ändring
däri, som föranledes av bifall till re-
servationen av fru Segerstedt Wiberg
m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter
ånyo intagit sina platser och sistnäm-
nda voteringsproposition blivit ännu en
gång uppläst, verkställdes omröstning
genom uppresning. Herr förste vice tal-
mannen tillkännagav, att han funne fler-
talet av kammarens ledamöter ha röstat
för ja-propositionen. Herr Hamrin i
Jönköping begärde emellertid rösträk-
ning, varför votering medelst omröst-
ningsapparat verkställdes. Därvid av-
gavs 106 ja och 97 nej, varjämte 5 av
kammarens ledamöter förklarade sig
avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan.

§ 9

Sänkning av valbarhetsåldern

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 4, i anledning av motioner
om sänkning av valbarhetsåldern.

Konstitutionsutskottet hade till ge-
mensam behandling förehaft

1) motionen nr 4 i andra kammaren
av herr *Jansson m. fl.* i vad den avsåge
valbarhetsåldern; samt

2) de likalydande motionerna nr 472
i första kammaren av herrar *Harald
Pettersson* och *Wikberg* samt nr 597 i
andra kammaren av herrar *Larsson* i
Borrby och *Boo*.

I *motionen vid 1)* ovan hemställdes
i fråga om valbarhetsåldern, »att riks-
dagen måtte besluta att hos Kungl.
Maj:t hemställa om förslag till 1968 års
riksdag till sådana författningsändring-
ar, att — — — valbarhet till riksdagen
och till kommunala förtroendeuppdrag
tillerkänns envar som senast under
nästföregående kalenderår fyllt 18 år
och som inte på grund av domstols för-
klaring är eller efter uppnådd myndig-
hetsålder skall förbli omyndig».

I *motionen vid 2)* ovan hemställdes,
»att riksdagen måtte besluta att i skri-
velse till Kungl. Maj:t anhålla om utred-
ning och förslag om en sänkning av
valbarhetsåldern till 18 år».

Utskottet hemställde, att motionerna

1) II: 4 i vad som avsåge valbarhets-
åldern; samt

2) I: 472 och II: 597

icke måtte föranleda någon riksdag-
ens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar
Harald Pettersson och *Boo*, vilka ansett
att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av
motionerna I: 472 och II: 597, i skri-
velse till Kungl. Maj:t anhålla om utred-

Kvinnlig tronföljd

ning angående en sänkning av valbarhetsåldern till 18 år.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOO (cp):

Herr talman! Efter det av kammaren nyss fattade beslutet har något av det väsentligaste i de motioner som ligger till grund för detta utskottsutlåtande raserats.

I motionsparet I: 472 och II: 597 har vi tagit upp frågan om en sänkning av valbarhetsåldern, varvid utgångspunkten har varit att få till stånd ett övervägande beträffande möjligheterna att samordna olika åldersgränser som reglerar medborgarnas skyldigheter och rättigheter. I detta sammanhang har vi speciellt velat aktualisera valbarhetsåldern, och i konsekvens med vår uppfattning beträffande rösträttsåldern har vi härvidlag uppställt 18 år som mål. Valbarhetsåldern bör åtminstone sammanfalla med myndighetsåldern.

Med tanke på vad som här tidigare sagts och då förmynderskapsutredningens förslag om en sänkning av myndighetsåldern med ett år är ute på remiss är det självklart ganska liten chans till bifall till motionsyrkandet. Vi får väl i detta fall vänta och se hur utfallet blir i fråga om myndighetsåldern. Självklart bör valbarhets- och myndighetsålder sammanfalla.

För att ge uttryck för vår uppfattning på detta område ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till konstitutionsutskottets utlåtande nr 4.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag behöver inte spilla många ord på motiveringen. Vi avslog för en stund sedan motioner om en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Denna är alltså fortfarande 20 år. I reservationen kräver man att valbarhetsåldern skall sänkas till 18 år. Jag kan aldrig tänka mig att riksdagen menar

att den som inte har rösträtt ändå skulle vara valbar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen av herrar Harald Pettersson och Boo; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Kvinnlig tronföljd

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner angående kvinnlig tronföljd.

I de likalydande motionerna nr 253 i första kammaren av herrar *Holmberg* och *Virgin* samt nr 322 i andra kammaren av herrar *Bohman* och *Magnusson* i Borås yrkades, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att grundlagberedningen får i uppdrag att framlägga förslag om de grundlagsändringar som erfordras för att bereda kvinnliga medlemmar av konungahuset arvsrätt till tronen, dock utan brytande av gällande succession, samt behörighet att vara regent och ordförande i tillförordnad regering».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 253 och II: 322 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson*, *Svenungsson*, *Magnusson* i Tumbult och *Hamrin* i Jönköping, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 253 och II: 322, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att grundlagberedningen finge i uppdrag att framlägga förslag om de grundlagsändringar som erfordrades för att bereda kvinn-

Kvinnlig tronföljd

liga medlemmar av konungahuset arvsrätt till tronen, dock utan brytande av gällande succession, samt behörighet att vara regent och ordförande i tillförordnad regering.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Tumbult (h):

Herr talman! Frågan om kvinnlig tronföljd har varit föremål för riksdagens behandling vid flera tillfällen, senast föregående år. Men hittills har de framlagda förslagen inte lett till något positivt resultat. Då högerpartiet emellertid är av den bestämda meningen, att bestämmelser om kvinnlig tronföljd bör skrivas in i grundlagen, har frågan tagits upp från högerhåll även i år.

Motionerna har samma syfte som tidigare, d. v. s. att en grundlagsändring bör göras för att bereda kvinnliga medlemmar av konungahuset arvsrätt till tronen, dock utan brytande av gällande succession, samt behörighet att vara regent och ordförande i tillförordnad regering.

Motionerna har emellertid i utskottet rönt samma öde som tidigare. Alltjämt finns det inom konstitutionsutskottet en majoritet som anser att frågan inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Denna mening har jag för min del inte kunnat dela, och därför har jag anslutit mig till reservationen om bifall till motionen.

Utskottsmajoritetens motivering är tämligen intetsägande. Det är svårt att hitta det egentliga motivet till denna negativa inställning. Majoriteten hänvisar till grundlagberedningen, som bl. a. skall överväga frågan om statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Denna speciella fråga synes visserligen höra till dem som beredningen skall behandla, men det utgör ingen garanti för att beredningen utan vidare kommer att ta upp ärendet till prövning. Det är därför som vi reserverar oss ansett att grundlagberedningens direk-

tiv bör vidgas till att jämväl omfatta frågan om kvinnlig tronföljd.

Jag vill vidare framhålla, att utskottsmajoriteten fullständigt tycks ha bortsett från kravet på likställighet mellan man och kvinna. Det har däremot varit ett av de bärande skälen för oss reserveranter i vårt ställningstagande. Man stod visserligen främmande för denna princip då grundlagen skrevs, men det har dock hänt åtskilligt sedan dess. Utvecklingen har inte stått stilla utan gått vidare, och synsätten har i många avseenden förändrats, bl. a. på detta område. Vilka steg har för övrigt inte bara i vår tid tagits för att utjämna skillnaderna mellan mannens och kvinnans ställning i samhället? Likställigheten mellan könen kan väl nu i det närmaste betraktas som ett fullbordat faktum, och i dag intar kvinnan plats i de mest betydande församlingarna i vårt land, t. o. m. vid Konungens rådsbord. När man redan har gått så långt, varför är man då inte beredd att ta steget fullt ut? Jag har svårt att förstå att det under dessa förhållanden fortfarande finns krafter som går emot detta likställighetskrav. Det finns ju ingen logik i att man i ena fallet säger ja och i det andra nej då det gäller en och samma princip. Huvudsyftet med detta motstånd är tydligen ett helt annat än det som har angivits i utskottets motivering. Men det är inte här, märk väl, fråga om monarki eller republik utan endast om att skapa en större rättvisa inom det statskicks som vi har.

Till sist vill jag endast erinra om att kvinnlig tronföljd, som längre tillbaka har tillämpats även här i landet, så sent som i vår tid förekommer inom andra monarkier ute i världen, såsom i England, Holland, Grekland och på senare tid även i Danmark. Någon olägenhet synes detta inte ha medfört. Man kan tvärtom ge exempel på en rad dugande kvinnliga regenter.

Jag skall, herr talman, sluta med att endast framhålla den stora betydelse,

Kvinnlig tronföljd

som monarkien har haft i vårt land under långa tider, och den stabilitet som monarkien har givit åt landets både yttre och inre förhållanden.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Inte heller jag har, som synes, i detta ärende kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens avvärande inställning, och jag har också tyckt mig ha goda skäl att gå på reservanternas linje som ju — såsom herr Magnusson i Tumhult nyss här så värtaligt utvecklat — innebär ett ställningstagande till förmån för ett tryggande av arvsrätten till tronen även på kvinnosidan, en fråga som emellertid av naturliga skäl — allting bör ju noga prövas — lämpligen torde kunna överlämnas till den sittande grundlagberedningen för övervägande och förslag. Men tillåt mig här att bara anföra några få ytterligare synpunkter.

I en rad länder med monarkistiskt statsskick gäller som bekant just den ordning vi reservanter finner riktigt och rimligt att införliva också med våra grundlagar, nämligen att det inte skall göras någon åtskillnad på man och kvinna när det gäller tillträde till statschefsämbetet, lika litet där som i andra sammanhang, där könsstrecket för länge sedan raderats ut.

Nu argumenteras det, som vi vet, på sina håll så att hela det monarkistiska systemet i sig är en oformlighet, en anakronism, något förlegat, och att det fördenskull inte finns någon anledning att anpassa ordningen i fråga om speciellt tronföljden till större överensstämmelse med vår tids uppfattningar och tänkesätt om kvinnans likaberättigande.

Jag kan inte finna att det resonemanget håller. För egen del har jag den bestämda uppfattningen att monarkien som statsform väl bestått provet i vårt land, och även efter det demokratiska genombrottet och in i våra dagar behåller och för framtiden bör behålla sin

plats, inte bara därför att monarkien bäst svarar mot våra traditioner, utan därför att den representerar ett sakligt värde som en väsentlig stabiliserande faktor. Det är en uppfattning som, där om är jag övertygad, delas av den överväldigande majoriteten av vårt folk. Jag står således, som torde framgå av vad jag här har sagt, definitivt inte i någon medlemsförteckning i någon republikansk klubb och har över huvud ingenting till övers för den propaganda som där drivs. Den finner jag i stället av flera skäl olycklig.

Mot den bakgrunden måste det således te sig alldeles naturligt att fullt ut acceptera tanken på kvinnlig tronföljd. Men jag skulle här vilja tillfoga, att vilken ståndpunkt man än intar i denna grundläggande fråga om statsformen, torde det väl inte kunna anses som något fel, som något orinligt, att se till att det inom den faktiskt existerande monarkistiska ramen — den vi ju ändå har och, såvitt kan bedömas, kommer att behålla för överskådlig tid — inte tolereras några avvikelser från den likaberättigandets princip som säger att man och kvinna skall ha samma rätt, samma arvsrätt.

Då jag uppfattar det som en klar brist att ingen formlig beställning gjorts hos grundlagberedningen om en prövning också av denna väsentliga fråga — ett uppdrag som ingalunda täckes av de svävande ordalag i direktiven som låter förstå att frågan om statschefs ställning i en modern parlamentarisk demokrati skall övervägas — har jag anslutit mig till föreliggande reservation, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Det var ju efter ganska animerade överläggningar här i kammaren och i medkammaren som riksdagen i fjol beslöt uppdraga åt grundlagberedningen att överväga frågan om

Kvinnlig tronföljd

statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Jag föreställer mig att utredningen i första hand måste syssla med att fundera över frågan vilka uppgifter som i en modern parlamentarisk demokrati skall vila på statschefen. När man kommit till insikt om det väsentliga problemet är man framme vid nästa uppgift, nämligen hur den person skall utses som skall anförtros alla dessa maktpåliggande uppgifter. Hans eller hennes ställning måste närmare utformas. Här anmäler sig då i första hand tre alternativ. Alternativ A — om jag så får kalla det — är att man bibehåller nuvarande monarkiska statsformer. Alternativ B är att man inför republik, vilket betyder att man skall ha någon form av president. Alternativ C är att man väljer någon tredje form, att man anförtrotts statschefens uppgift, som någon har föreslagit, åt riksdagens talman eller ger honom någon form av riksföreståndarskap.

Grundlagberedningen kommer givetvis enligt sina direktiv att noggrant pröva alla dessa alternativ. Det är alldeles självklart — så självklart att det knappast behöver sägas från denna talarstol — att både om det blir president, om det blir riksdagens talman som företrädare och om det blir någon form av riksföreståndarskap kommer kvinnan att tillerkännas exakt samma valbarhet som mannen. Någoting annat vore ju fullständigt orimligt. Då återstår det första av mig nämnda alternativet — fortsatt monarki.

Motionärerna har inte begärt någonting annat än att grundlagberedningen skall få i uppdrag »att framlägga förslag om de grundlagsändringar som erfordras för att bereda kvinnliga medlemmar av konungahuset arvsrätt till tronen, dock utan brytande av gällande succession, samt behörighet att vara regent och ordförande i tillförordnad regering». Det är helt enkelt vad motionärerna här vill.

Men, ärade kammarledamöter, vad

vill utskottsmajoriteten? Man skriver: »Numera har det vidare utredningsarbetet i författningsfrågan uppdragits åt grundlagberedningen, vilken bl. a. skall överväga statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Med hänsyn härtill finner utskottet ej skäl till någon riksdagens åtgärd i anledning av förevarande motioner.»

Men vad menar då utskottet med det? Om utskottet menar att det är självklart att den kvinnliga tronföljden härvid skall utredas av grundlagberedningen, kunde utskottet kosta på sig att säga det. Om utskottet däremot menar att det är självklart att någon kvinnlig tronföljd icke skall förekomma i det monarkiska alternativet och att den saken förty icke kräver någon utredning, skulle man ha sagt det.

För högerpartiets del är denna fråga ganska klar. Vi önskar ha monarkien kvar och har i andra sammanhang starkt understrukit det kravet men — som de båda föregående talarna redan sagt — det är inte det som vi skall diskutera i dag. Det är inte det som är överläggningssämnet.

Att man i en modern parlamentarisk demokrati med monarkisk styrelseform skulle göra åtskillnad mellan man och kvinna, när det gäller det högsta statsämbetet, förefaller oss ofattligt gammaldags.

Jag har roat mig med att bläddra litet i historien och finner att vi hade kvinnlig tronföljd i Sverige genom Stockholms arvförening 1590 och Norrköpings arvförening 1604. Jag vill dock erinra om att Erik XIV till frågan om kvinnlig tronföljd måhända hade en inställning liknande den som utskottsmajoriteten har, när han sade att »alla kvinnspersoner är odugliga till regementet». Märkvärdigt nog var det drottning Kristina som föranstaltade om att man skulle gå ifrån den kvinnliga tronföljden. Hon anför i något uttalande: »Sverige behöver en kung som kan sitta till häst och som kan föra an

Kvinnlig tronföljd

i krig.» Så blev det då från 1650 till 1682 ett mellanspel där det bara fanns s. k. agnatisk, d. v. s. manlig tronföljd.

Vid 1682 års riksdag väcktes dock förslag om införande av kvinnlig tronföljd, och detta genomtrufades utan några svårigheter i ständerna.

Sedan hade vi kvinnlig tronföljd fram till 1809.

Ärade kammarledamöter — och jag vänder mig i detta sammanhang alldeles särskilt till de ärade kvinnliga ledamöterna av denna kammare, om det inte kan anses olämpligt att göra åtskillnad: Vi lever inte i mitten på 1600-talet. Det är visserligen sant, att kung Gustaf Adolf kan sitta till häst, men knappast för att föra an i krig. Ej heller lever vi bland 1809 års män, som just blivit uppskakade vid förlusten av Finland och gärna tänkte sig en manhaftig konung som kunde återerövrå Finland. Nej, vi lever i en annan tidsålder. Jag kan förstå att det finns människor, som inte vill ha monarki, utan vill ha republik. Jag håller inte med dem, men det är en annan sak. Däremot kan jag omöjligen få i mitt huvud, att människor kan vara så egendomligt funtade att de, för den händelse man skulle bibehålla monarkien, vill utsluta kvinnor från detta ämbete — och det i nådens år 1967!

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Cassel blev riktigt lyrisk i sista delen av sitt anförande. Man hörde historiens vingslag över kammaren. Någon har sagt att vårt lands historia är dess konungars, och jag hade faktiskt tänkt säga, herr talman, att även om man kan skylla socialdemokraterna för mycket i det moderna samhället kan man inte ställa dem till svars för det avtal som på sin tid träffades med familjen Bernadotte. Det var gamla hederliga borgare som slöt det.

Innehållet i den här aktuella reservationen innebär — översatt till mera begriplig svenska — att riksdagen skall upptaga förhandlingar med familjen Bernadotte om kvinnlig tronföljd. Vi kan dock inte ensamma bestämma om det avtal som en gång slöts.

I sakfrågan vill jag säga till herr Cassel att om situationen hade varit den att vi skulle välja regent är jag den förste som är med på att vi skulle kunna välja antingen en manlig eller kvinnlig, men det är inte den frågan som är aktuell här, utan diskussionen rör sig om ett avtal om arvsrätt. Jag har mycket svårt att inse, herr Cassel, att detta har något med den aktuella könsrollsdebatten att göra. Jag kan inte fatta logiken i ett sådant resonemang. Våra ståndpunkter är så skilda från varandra att det förefaller som om vi skulle ha svårt att föra diskussionen på samma plan. Utskottets utlåtande kanske inte heller alldeles klart ger uttryck för de olika åsikterna i detta avseende.

Den aktuella situationen är ändå den som herr Cassel framställde på ett skickligt och mäterligt sätt när han talade om vilka alternativ man kan tänka sig beträffande statskicket i fortsättningen — om vi skall ha monarki, republik eller, som han uttryckte det, en riksföreståndare, varvid man kan tänka sig talmannen eller någon annan som den främste företrädaren för vårt land.

Vi får väl avvakta och se vad utredningen kommer fram till härvidlag. Skulle den komma till slutsatsen att vi även i en framtid skall ha monarki, därest familjen Bernadotte dör ut, förutsätter jag att det blir en debatt på sådan bas, att statschefsämbetet även skall kunna innehas av en kvinna. Jag föreställer mig att det därvidlag inte blir några meningsmotsättningar. Jag har emellertid mycket svårt att tänka mig att det moderna svenska samhället skulle välja monarki, därest familjen Bernadotte dör ut.

Kvinnlig tronföljd

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Tillåt mig säga, herr talman, att herr Adamsson förvånar mig. Man brukar säga att det finns de som är konungsligare än Konungen själv. Men att, som herr Adamsson, betrakta den nuvarande successionsordningen som någon sorts privaträttsligt avtal mellan Svea rikets ständer, om jag får använda det uttrycket, och huset Bernadotte är ju att anlägga en ganska formell och gammaldags syn. Det är alldeles uppenbart att riksdagen härvidlag är suverän att besluta.

Om man finner den ena statsformen vara att föredraga framför den andra kan man naturligtvis inte vara bunden av något slags avtal med ett konungahus, utan man får fatta beslut om den statsform man vill ha. Kanske beslutar man sig då — jag håller allt detta öppet, eftersom det är föremål för utredning — för monarki. Jag hoppas för min del att man fattar beslut i den riktningen. Då måste man väl också vara fri att säga om man i denna monarki skall ha samma arvsrätt eller samma valbarhet för kvinna som för man. Att man skall kunna fundera också över detta utan att på något sätt vara bunden finner jag fullkomligt självklart.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in i en statsrättslig debatt i detta sammanhang. Låt oss säga att riksdagen är suverän, herr Cassel, men är det då inte ganska omänskligt att riksdagen skall genom lagstiftning tvinga stackars arvingar till familjen Bernadotte att uppbära ämbeten som de kanhända inte vill ha. Det är väl ändå ganska omänskligt att handla på det sättet?

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Men, herr Adamsson, ingen människa har väl tänkt sig att

man skall påtvinga dem ett ämbete som de inte vill ha.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde herr Magnusson i Tumhult ala om likställighet mellan medborgare, alltså mellan män och kvinnor. Låt mig bara konstatera att herr Magnusson i Tumhult, om han hade fullföljt sitt resonemang, ju måste ha krävt att likställigheten skulle komma till synes i den svenska författningen. Likställigheten gäller ju bara inom huset Bernadotte, men efter vad jag kan förstå gäller författningen för hela det svenska folket. Ur likställighetssynpunkt måste det väl vara rimligt att en medborgare oavsett börd skall ha möjlighet att genom kunnighet, lämplighet och de grundläggande drag man kräver i svensk författning kunna bli vald till en uppgift i det svenska samhället.

Herr Hamrin sade att det inte får göras åtskillnad mellan män och kvinnor, och han menade väl att utskottsmajoritetens uppfattning skulle vara ett uttryck för att man på det hållet accepterar en åtskillnad. Så är det naturligtvis inte, men om herr andre vice talmannen skulle som läkare uttala sig om lämpligheten över huvud taget av att låta ämbeten gå i arv, så skulle han säkerligen komma att redovisa märkliga saker!

Herr Cassel gjorde en historisk återblick till drottning Kristina. Om jag inte tar alldeles fel, så sade drottning Kristina visserligen att det behövdes en kung som kunde sitta till häst, men den konsten kunde ju hon också. Ändå måste vi väl erkänna att drottning Kristina aldrig kunde regera och att hon inte hade något som helst sinne för svensk egendom och känsla för svensk allmoge. Om något exempel avskräcker från att försöka det system herr Cassel förordar, så är det väl drottning Kristina. Ingen utställning kan dölja att drottning Kristina är ett synnerligen olämpligt föredöme.

Kvinnlig tronföljd

Märkligt nog talade herr Cassel också om att herr Adamsson ville hävda ett privaträttsligt avtal mellan huset Bernadotte och svenska staten. Vad är det då herr Cassel har hävdat? Jo, att detta privaträttsliga avtal skall byggas ut på ett fullständigt odemokratiskt sätt — ingen-ting annat! Om herr Cassel verkligen är demokrat och menar allvar med talet om likställighet, finns det ju enligt mitt sätt att se ingen annan möjlighet än att han också drar konsekvenserna därav och då får välja mellan sina egna båda sist nämnda alternativ. Det första bör även ur hans synpunkt vara uteslutet.

När vi nu lämnat en utredning i uppdrag att fastställa statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati, förutsätter jag att svenska medborgare över huvud taget då skall vägas lika. Det står i Verner von Heidenstams Medborgarsång: »Det är skam, det är fläck på Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar.» Jag måste säga att för mig är medborgarrätten och likställigheten mellan män och kvinnor eller mellan medborgare över huvud taget så väsentlig, att en ny författning måste beakta denna sak.

Enligt min uppfattning har heller ingenting nytt inträffat sedan föregående år, varför jag inte kan förstå reservationen och de utläggningar som föranletts av densamma. Jag ville emellertid ge min uppfattning på denna punkt till känna, därför att jag förutsätter att författningsutredarna verkligen skall ha sinne för den demokrati som vi med möda har erövrat i vårt land och dra konsekvenserna därav.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg missuppfattar ofta överläggningsämnet och får därigenom tillfälle att utveckla ett starkt patos. Jag och alla andra vet att herr Lundberg inte tycker om drottning Kristina, men jag tror inte att hon i sin himmel bryr sig så mycket om det.

Men det är i detta sammanhang lustigt att konstatera att drottning Kristina och herr Lundberg har precis samma uppfattning — inte om herr Lundberg utan om den kvinnliga tronföljden.

Herr Lundberg ifrågasätter om jag är demokrat, och det får han gärna göra. Vad jag har sagt är att det är i detta hus som man skall fatta beslut om vilken styrelseform vi skall ha. Och det tycker jag är ett ganska demokratiskt yrkande.

Herr Lundberg börjar nu att dividera om, huruvida vi skall ha demokrati eller republik. Det är inte det frågan här gäller, och alla vet för övrigt att herr Lundberg är republikan. Frågan är: Om utredningen kommer fram till att vi fortsättningsvis skall ha monarki, skall då bara karlar få arva kronan eller väljas till monarker, eller skall kvinnor ha samma chans?

Om herr Lundberg läser protokollet och tänker efter litet grand, kanske herr Lundberg förstår att frågan bara gäller detta.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast påpeka för herr Lundberg, att jag drog upp en del paralleller för att visa hur långt man kommit på en del andra områden i fråga om likställighetskravet. Jag nämnde också, att jag vill ha frågan om kvinnlig tronföljd inskriven i grundlagen — vår främsta författning.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Den historiska bakgrund som herr Cassel tecknade var ju drottning Kristina. Punkt och slut.

Jag har inte uppfattat motionen och reservationen så, att man har tänkt sig att könsstrecket helt och hållet skall tas bort, utan jag har uppfattat dem så att könsstrecket skall tas bort för huset Bernadotte. Huset Bernadotte är icke svenska folket. Det är riktigt att det är fråga om ett avtal, men det är omöjligt att i motionen och reservationen

Kvinnlig tronföljd

läsa sig till vad herr Cassel gjorde sig till tolk för. Det är ungefär som när en viss potentat läser en helig skrift: han läser den på ett särskilt sätt.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om det ändå inte skulle finnas en möjlighet för herr Lundberg och mig att komma överens. Det är inte så lätt, men det kan gå om vi försöker.

Jag hoppas sålunda att herr Lundberg tror mig när jag säger att jag inte tycker att det skall vara någon skillnad mellan man och kvinna vare sig i den ena familjen eller i den andra. Det gäller herr Lundbergs familj, det gäller min familj, det gäller alla som sitter i det här huset, och det bör även gälla familjen Bernadotte.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall acceptera den här senaste definitionen, om jag därmed får förstå att herr Cassel har övergivit ett monarkistiskt tänkesätt och accepterar demokratiens grundregel. I så fall skall jag bara säga, att det för mig är självklart, att om valet står mellan man och kvinna när det gäller det högsta ämbetet i Sverige, skall svenska folket i val kunna avgöra vem man vill ha. Vill man då ha en kvinna som högsta chef är det riktigt. Men här vill ju herr Cassel begränsa valet att avse en viss släkt. Gäller det något annat och kan herr Cassel och jag mötas på den republikanska fronten, då hälsar jag honom hjärtligt välkommen där.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det var inte min mening att lägga mig i debatten i dag, men eftersom herr Cassel adresserade en del av sitt anförande direkt till de kvinnliga ledamöterna, vill jag säga några ord. Annars kan jag helt ansluta mig till det som herr Adamsson har anfört, vilket i stort sett motsvarar min uppfattning.

Både herr Magnusson i Tumhult och herr Cassel talar här om likställighet. Jag måste erkänna att för mig har frågan ingenting med likställighet att göra. Jag tycker inte att den borde ha det för högerens ledamöter heller, eftersom de ju — om vi nu skall acceptera att det gäller en sorts likställighet — bara går halva vägen och inte kan tänka sig att bryta den nuvarande successionsordningen.

Herr Cassel talade om de olika alternativ som grundlagberedningen kunde tänkas ge oss att välja mellan, och han var också inne på frågan om riksförståndarskapet. Med anledning av detta skulle jag vilja säga några ord om grundlagberedningens eventuella behandling av den här frågan.

Först och främst vill jag fråga: Varför måste man vid övervägandena om statschefens ställning speciellt trycka på kvinnornas möjligheter att få tillträde till ämbetet? Det är ju självklart. Vi skall väl ändå ha en modern parlamentarisk demokrati och inte återgå till förhållanden liknande dem som rådde 1809 och 1810 — år som högern jämför med — då kvinnans ställning ju var underordnad. Jag tycker att högerens motion vittnar om samma könsrollstänkande än i dag.

Så sent som år 1965 gjordes en grundlagsändring som innebar en höjning av Konungens behörighetsålder. Enligt de nya bestämmelser som då tillkom skall riksdagen välja en riksförståndare om Konungen ej uppnått behörighetsåldern. Till riksförståndare kan såväl kvinna som man väljas. Jag kan inte erinra mig att dessa bestämmelser tillkom på grund av några särskilda direktiv.

För mig är det, herr talman, en central och principiell fråga vilket styrelseskick vi skall ha, och som jag ser det är detta styrelseskick avgjort inte monarki i en framtid. Därför är det självklart att jag inte vill medverka till att utvidga vissa befogenheter som en gång kan försvåra eller motverka en eventuell ändring av vårt statsskick.

Kvinnlig tronföljd

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Lundberg vad herr Cassel sade till herr Adamsson, att han förvånar mig. Därmed syftar jag inte på att han hela tiden envisas med att diskutera någonting annat än vad saken gäller, nämligen frågan om monarki eller republik, i stället för frågan om vi, för den händelse vi fasthåller vid monarkien, skall ha även kvinnlig tronföljd. På den punkten har han redan blivit uppläxad av herr Cassel, och det får räcka.

Men herr Lundberg förvånar mig när han finner nödvändigt att i denna debatt ta upp till diskussion salig drottning Kristinas kompetens som regent och konstaterar att hon sannolikt kunde sitta till häst men inte kunde regera. Att herr Lundberg framför just den synpunkten måste innebära att han själv anser att hennes olämplighet som regent berodde på att hon var kvinna. Diskussionen i dag gäller, om vi skall kunna ha en kvinna som regerande monark eller inte, och om herr Lundberg tar fram ett exempel ur historien på en dålig monark, måste anledningen vara att han menar att vederbörande var en dålig monark därför att hon var kvinna.

Det var emellertid inte detta som uppkallade mig att begära ordet, herr talman, utan det var ett yttrande av herr Adamsson. Jag tror att herr Adamsson i dag har begått ett yttrande som kan komma att betraktas som historiskt — det låter fantastiskt, men det är möjligt — när han mycket bestämt hävdar att den nuvarande successionsordningen är att betrakta som ett civilrättsligt avtal mellan riksdagen, såsom han uttryckte sig, och huset Bernadotte.

Om det är så i vad gäller arvsföljden, måste det rimligen också finnas ett avtal om själva monarkien, ett avtal med huset Bernadotte att ätten skall vara kungahus i Sverige. Följden av herr Adamssons sätt att resonera om arvsföljden måste vara att av statsrättsliga

skäl frågan om statschefen över huvudet taget icke kan aktualiseras så länge det finns kvar någon arvsberättigad medlem av huset Bernadotte.

För att få saken bättre fastnaglad och klarare uttryckt skulle jag vilja be herr Adamsson bekräfta, att det är så han menar. Eftersom herr Adamsson här framträder som konstitutionsutskottets främste talesman, kan hans yttrande inte vara oväsentligt för den framtida författningsdebatten.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av herr Carlshamres yttrande vill jag bara konstatera att det inte var jag som pekade på drottning Kristina som något föredöme, utan att det var herr Cassel som gjorde det.

Vad beträffar frågan om drottning Kristina var olämplig eller lämplig som monark därför att hon var kvinna, vill jag erkänna att jag skulle kunna räkna upp många kungar som var lika olämpliga som hon. Om herr Carlshamre litet närmare studerar det tidsskede under vilket även drottning Kristina levde — vi kan ta perioden från 1520 till 1698 — skall herr Carlshamre komma underfund med att det inte bara var drottning Kristina som var som hon var, utan att det fanns flera andra regenter som var litet underliga.

Jag har inte yttrat mig om huruvida vår nuvarande successionsordning skall betraktas som ett civilrättsligt avtal med huset Bernadotte — det var herr Cassel som tog upp den frågan gentemot herr Adamsson. Jag har den uppfattningen, att folket självt bör få säga sin mening om vem som skall vara statsöverhuvud. Jag betraktar inte successionsordningen som något heligt — för mig är demokratin vida viktigare.

Herr Carlshamre får väl försöka tala ut med herr Cassel om den historiska bakgrunden.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Kvinnlig tronföljd

Herr talman! Drottning Kristina var som hon var, och herr Lundberg är som han är.

Jag är tacksam för hans klarläggande, och jag noterar att herr Lundberg inte hade för avsikt att säga att drottning Kristina var en dålig regent därför att hon var kvinna. Då är vi överens på den punkten, och jag tycker det var bra att herr Lundberg fick tillfälle att klargöra det.

Jag vill bara för egen del tillfoga — och jag har fullmakt från herr andre vice talmannen att på den punkten tala även för honom — att herr Lundberg, herr Cassel och jag har samma uppfattning även i den frågan att svenska folket skall bestämma vem som skall vara regent, statsöverhuvud. Jag försäkrar herr Lundberg att om riksdagen som folkets ombud beslutar införa republik eller om vi låter frågan gå till en folkomröstning och svenska folket beslutar detsamma, så kommer herr Cassel och jag att lojalt finna oss i detta beslut.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Den fråga som herr Carlshamre ställde till mig skulle väl egentligen formuleras så: Behövs det revolution eller inte, om vi skall ha ett nytt statsskick i vårt land? Det är i litet mer klartext den fråga som han ställde. Då vill jag säga att jag hoppas att vi skall lyckas lösa den genom fredliga förhandlingar.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Adamsson, fullt så enkelt är det inte. Det finns andra möjligheter än en civilrättslig förhandling eller en revolution, om det gäller att förändra en successionsordning eller ett statsskick.

Vi har, som herr Cassel har sagt, en suverän riksdag, och det är min bestämda uppfattning att det finns i detta hus möjlighet att besluta rörande stats-

skicket och successionsordningen. Vad jag ville veta var, om herr Adamsson menar att även frågan om statsskicket är ett civilrättsligt avtal i den meningen att den icke kan tas upp annat än vid en civilrättslig förhandling. Nu har herr Adamsson sagt att han är medveten om att det också kan ske en förändring genom revolution, men han har inte sagt om det kan ske en förändring genom beslut i riksdagen.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Jag vill bara meddela kammarens ärade ledamöter att jag har blivit utkvittad mot en socialdemokratisk ledamot som måste fara på en konferens. Jag måste därför vid den kommande voteringen avstå från att rösta, fast jag helt delar den uppfattning som kommit till uttryck i reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumbult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Sveningsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för

ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 56 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Riksdagens högtidliga öppnande

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner angående riksdagens högtidliga öppnande.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Under debatten i den förra frågan var det någon som nämnde att han hörde historiens vingslag. I det nu föreliggande ärendet susar inga hörbara historiska vingslag; här hör man möjligen det dämpade, täta tassandet av gummiskodda fötter till ett antal av 600 à 700. Kanske man har en vision av en grå, oidentifierbar massa, som strömmar in i något utrymme.

Det skulle kunna vara frestande att åskådliggöra detta för kammarens ärade ledamöter genom att uppträda i rock och vit halsduk samt iförd galoscher, men jag föreställer mig att ingen är ovetande om vad det innebär. Alla har det väl i gott minne från det tillfälle då vi var med om riksdagens s. k. och i vissa delar verkligen också högtidliga öppnande för en knapp månad sedan. Jag behöver inte heller referera till hur vi reagerar när vi deltar i denna högtid, kanske alldeles särskilt första gången. Man hade väl hoppats att de tidigare propäerna i någon mån skulle vinna gehör och att det skulle bli en något mer tillfredsställande ordning. Men när man har väntat ett

Riksdagens högtidliga öppnande

år, två år, tre år, ja, fyra år, så väntar man till sist inte längre, utan gör som vi motionärer och skriver en motion som kanske kan anses onödig — saken borde ju kunna ordnas ändå.

Låt mig slå fast att riksdagens ledamöter trots allt är huvudagerande vid detta riksdagens högtidliga öppnande, som dock är en tilldragelse, betingad av det historiska skeendet i vårt land och unik, jag skulle nästan vilja säga globalt sett.

Motionärerna har avsiktligt avstått från att anföra några konstitutionella synpunkter och begära några ändringar i det avseendet — den föregående diskussionen har ju därvidlag varit ytterligt intressant; man har rent av kunnat finna republikaner och monarkister stridande på samma skansar. Vi har alltså begränsat oss till att föreslå rent praktiska åtgärder, som relativt lätt kan genomföras.

Den första motionen i den speciella fråga vi tagit upp väcktes år 1961 av herr Ollén i första kammaren. Allmänna beredningsutskottet ansåg det då inte påkallat med något initiativ från riksdagens sida beträffande de aktuella praktiska arrangemangen, utan dessa borde övervägas i samband med genomförandet av författningsreformen.

1965 väcktes en liknande motion. Den bereddes av konstitutionsutskottet, som förutsatte att motionens huvudsyfte skulle innefattas i övervägandena i författningsfrågan och att det därför inte behövdes något särskilt riksdagsinitiativ.

Med anledning av en motion i följd framhöll konstitutionsutskottet i sitt utlåtande nummer 41 år 1966, att den synpunkt som utskottet anfört föregående år var »lika aktuell nu då grundlagberedningen tillsatts med uppgift att bl. a. överväga arbetsformerna för en enkammarriksdag» och att det därför inte fanns några skäl att vidtaga någon åtgärd med anledning av den föreliggande motionen.

Riksdagens högtidliga öppnande

Jag konstaterar med tillfredsställelse att utskottets skrivning i år är positiva-re. I utlåtandet heter det: »Härmed har utskottet inte velat göra gällande, att den nuvarande ordningen för riksdagens öppnande är i allo tillfredsställande.» Därvidlag föreligger det alltså ingen skillnad i uppfattning mellan motionärerna och utskottet.

Vidare säger utskottet: »Utskottet finner sig emellertid kunna förutsätta, att de åtgärder som är möjliga från riksdagens sida kommer att vidtagas även utan ett särskilt uppdrag från kamrarna.» När man vet att de i motionen nämnda åtgärderna är möjliga att genomföra och varit uppe till diskussion när det gäller det praktiska genomförandet, så kan man inte låta bli att stillsamt fråga, om inte utskottets ledamöter, lika gärna som att förmoda att dessa åtgärder kommer att vidtas ändå, kunde ha tillstyrkt motionen.

Jag skall, herr talman, inte yrka bifall till motionen, utan vill endast notera konstitutionsutskottets klart positiva skrivning. För den händelse det inte blir något av dessa åtgärder ber jag att få återkomma med en påminnelse, t. ex. med en skrivelse direkt till talmanskonferensen, i frågan.

Sedan vill jag ta upp en liten sak som möjligen kan bero på en missuppfattning. I utskottsutlåtandets redogörelse för motionerna sägs att »för att förläna öppnandet en högtidligare prägel borde till en början riksdagens ledamöter uppträda i högtidsdräkt och anvisas en garderob». Det där med högtidsdräkt är ingenting som motionärerna hittat på. Om de som har formulerat utskottsutlåtandet läser 14 § i den ordning för riksdagens öppnande som vi alla kan erhålla när vi skall gå dit, så skall de finna att där anges att klädseln skall vara uniform, paraddräkt eller civil högtidsdräkt. Detta är alltså inte motionärernas önskemål, utan det är förutsatt från början. Vår önskan är bara att riksdagens ledamöter skall få

möjlighet att uppträda med den värdighet som förutsätts och inte behöva dölja högtidsdräkten under överrocken.

Jag ber, herr talman, att få uttala förhoppningen att den förutsättning som utskottet byggt sitt resonemang på skall visa sig riktig vid nästa högtidliga öppnande av riksdagen.

I detta anförande instämde herrar *Berglund* (fp) och *Ringaby* (h).

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå i polemik med herr Hyltander. Han nöjer sig ju i stort sett med utskottets skrivning men har samtidigt beklagat att de propåer som tidigare har gjorts inte vunnit gehör. Det är väl inte bara en part i detta sammanhang som i så fall har syndat. Hovförvaltningen synes mig inte alltid främst ha tänkt på riksdagsmännen när man ordnat tillställningen vid riksdagens högtidliga öppnande. Sålunda vet jag att flera kolleger har anmärkt på att det knappast har funnits några platser för dem som kommit sist från andra kammaren. Det är emellertid ting som jag tycker borde kunna ordnas under hand med hovförvaltningen och inte behöva föranleda några motioner i riksdagen.

För att ta mer seriöst på frågan kommer man inte ifrån det faktum att grundlagberedningens arbete pågår. Vi väntar väl alla att vi för framtiden skall få en annan ordning som innebär att riksdagen inte skall behöva gå till statsöverhuvudet utan tvärtom.

Jag har i nuvarande läge inget yrkande utöver vad utskottet hemställer.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Den mer praktiska utformning av riksdagens »högtidliga öppnande» som herr Hyltander efterlyser skulle enklast kunna förverkligas genom att öppnandet äger rum här i riksdagshuset. Jag tycker att det över huvud taget vore en vettig lösning av frågan.

Interpellation ang. produktionen vid Svenska Tobaksbolagets fabrik i Härnösand, m. m.

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Om man anknyter till det senaste inlägget, skulle det ju bli fråga om en konstitutionell debatt. Någon sådan har jag inte velat dra upp, utan jag har i stället önskat göra det bästa möjliga i rådande situation när det gäller att hyfsa den ordning som tillämpas vid riksdagens högtidliga öppnande.

I anslutning till vad herr Adamsson sade vill jag bara framhålla att det har — om jag inte är felunderrättad — förekommit erbjudanden från hovförvaltningen att ordna den sak det här närmast gäller. Men dessa erbjudanden har tydligen inte passat i sammanhanget, och jag hoppas därför att man på nytt tar kontakt med hovförvaltningen och att detta skall kunna leda till resultat.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 för kungl. hov- och slottsstaterna, samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1967/68 till oförutsedda utgifter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse, och

nr 2, med överlämnande av fullmäk-

tiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 14**Interpellation ang. produktionen vid Svenska Tobaksbolagets fabrik i Härnösand, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **LORENTZON** (k), som yttrade:

Herr talman! Sedan någon tid råder stark oro bland de anställda vid Svenska tobaksbolagets fabrik i Härnösand. Vissa nedskärningar av driften har vidtagits. Från företagsledningens sida har förutskickats en ytterligare minskning av produktionen. De anställda sammanställer detta med den företagna koncentrationen av tillverkningen till den nya cigarettefabriken i Malmö. Vid denna är produktionen projekterad till ca 12 miljarder cigaretter per år, vilket kraftigt överstiger den inhemska konsumtionens behov. Denna uppges till omkring 8 miljarder cigaretter per år.

Mot denna bakgrund inställer sig frågan, om avsikten är att helt nedlägga produktionen vid fabriken i Härnösand. Jag vill för min del inte ifrågasätta att även statliga företag måste vidtaga rationaliserings- och koncentrationsåtgärder. Ur lokaliseringssynpunkt och med hänsyn till tillgången av en yrkeskunnig och erfaren arbetar- och tjänstemannakår vid härnösandsföretaget förefaller det emellertid som om en sådan förläggning av produktionens tyngdpunkt — med åtföljande konsekvenser för härnösandsfabriken — är åtskilligt diskutabel. Om redan vidtagna åtgärder befinner sig i så långt framskridet stadium — vilket tycks vara fallet — att någon om-disponering inte kan komma i fråga, är detta att beklaga.

Det är inte min avsikt att resa detta

problem. Däremot är sysselsättningsläget för de omkring 300 anställda vid härnösandsfabriken uppenbarligen ett för dessa bekymmersamt problem, som alltmer rycker i förgrunden. Snusfabriken skall nedläggas och tobakskontoret har redan flyttats från Härnösand; cigarrettproduktionen uppges skola minska med 30 procent. De högmoderna cigarrettmaskinerna har sänts till malmöfabriken, medan härnösandsfabriken som ersättning fått maskiner från den nedlagda fabriken i Södertälje. Att det finnes grund för en stark oro hos såväl de anställda som de kommunala myndigheterna är sålunda fullt förklarligt. Fortfarande har emellertid inte lämnats några klara besked från företagsledningen om tillverkningens och fabriken framtid. De anspråk på varsel i god tid om produktionsminskningar och företagsnedläggningar, som med rätta ställs på företagen inom näringslivets privata sektor, bör rimligen i än högre grad kunna ställas på statsägda företag. Anspråk måste i sådana sammanhang även ställas på att i ett tidigt stadium åtgärder vidtages för att bereda anställda annan sysselsättning. Situationen i Ådalen är som bekant sådan att särskild vikt bör läggas vid att dylik beredskap iakttages.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

Kan statsrådet upplysa om de närmaste perspektiven för produktionen vid Svenska tobaksbolagets fabrik i Härnösand samt om — därest ytterligare driftinskränkning eller driftinställelse planeras — åtgärder vidtagits i syfte att bereda de anställda annan sysselsättning?

Vill statsrådet uttala sig om huruvida helt eller till övervägande del statligt ägda företag delgivits riktlinjer rörande iakttagande av tillbörlig tid för varsel om driftinskränkning eller företagsnedläggelse?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. metoden för identifiering av nyfödda

Ordet lämnades på begäran till

Fru JÄDERBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Det system som normalt tillämpas vid våra barnbördshus för identifiering av nyfödda har uppenbara svagheter. Om t. ex. personalen vid ett sjukhus läser av fel på de brickor som binds fast på barn och moder eller om brickor i hastigheten byts ut, är riskerna för förväxlingar stora och möjligheterna att, sedan ett byte av barn skett, göra en säker identifiering utomordentligt små. Det finns också ett stort behov av identifiering av små barn även sedan de lämnat sjukhuset. Jag tänker närmast på ett aktuellt kidnappingsfall i Danmark.

I många år har försök gjorts att utarbeta ett identifieringssystem som kompletterar brickorna på BB. Jag syftar därvid på de fotavtryck som på sina håll tas på nyfödda. Av pressreferat att döma har man här kommit fram till en betryggande identifieringsmetod till rimliga kostnader. Den har prövats under lång tid och synes inte innebära någon större arbetsbelastning för personalen.

Mycket talar för att denna metod borde generellt användas i samband med förlossningar.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Överväger statsrådet att införa bestämmelser om ett identifieringssystem i samband med förlossning som ger säkrare garantier än nu använda mot förväxlingar av nyfödda?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. sysselsättningsproblemen m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr OHLIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Sedan tidpunkten för statsverkspropositionens framläggande har det allmänna sysselsättningsläget i Sverige företett utvecklingstendenser som väckt oro inom stora delar av vårt folk. Den officiella arbetslöshetsstatistiken redovisar nu vid utgången av januari månad ca 60 000 arbetslösa, vilket är avsevärt mer än vid närmast motsvarande tidpunkt förra året. Trenden är stigande trots att klimatförhållandena, som särskilt påverkar sysselsättningen inom byggnadsbranschen, är mindre ogynnsamma i år än i fjol särskilt vad de södra delarna av landet beträffar. De i går meddelade företagsnedläggelserna och driftinskränkningarna inom textilindustrin (Kinna och Rydal) och inom varvsindustrin (Uddevalla) berör enbart dessa mer än 1 000 anställda och är uttryck för konkurrensproblem gentemot utlandet av synnerligen besvärande karaktär. De i januari månad meddelade företagsnedläggelserna och driftinskränkningarna omfattade företag med sammanlagt något mer än 2 000 anställda, varav de flesta inom verkstads- och metallindustrin. Den oroande stegring av företagsnedläggelserna och driftinskränkningarna, som kunde noteras under loppet av 1966 och som då berörde omkring 20 000 anställda, har fortsatt.

Den växande arbetslösheten och den ökade otryggheten i sysselsättningen innebär en allvarlig försämring av levnadsvillkoren i vårt land. Risken för en utveckling av detta slag har från oppositionshåll länge påpekats, men regeringen har envist fasthållit vid en politik som stärkt de ogynnsamma tendenserna. Allt fortfarande saknas ett samlat grepp på den centrala trygghetsfråga sysselsättningsproblemet utgör. Regeringen synes under fjolåret inte ha för-

utsett de risker därvidlag som så tydligt framträdde och finner sig därför föranlåten att tillgripa allehanda improvisationer.

De krisfenomen som nu framträder bottnar knappast i så hög grad som regeringen gör gällande i en tillfällig konjunkturförsvagning eller i strukturförändringar t. ex. inom järn- och stålindustrin. Man kan särskilja minst åtta till stor del oberoende produktions- och sysselsättningsförsvärande faktorer. Utom konjunkturdämpningen i Väst- och Östeuropa och vissa strukturförändringar som äger samband med den tekniska utvecklingen och överinvestering i vissa industrier i Väst- och Östeuropa, vill jag peka på den omständigheten att flera utpräglade låglöneländers export av textil- och konfektionsartiklar möter kvantitativa importrestriktioner i flertalet av de stora industristaterna. Denna export kastas därför till oproportionerligt stor del in på den svenska marknaden, vilket starkt bidrar till krisen inom berörda svenska industrier och till en rad produktionsbegränsande åtgärder — ja, driftnedläggelser.

En fjärde orsak är de subventioner som förekommer i utlandet, t. ex. inom varvsindustrin i form av lågräntekrediter. De saknar motsvarighet i vårt land och försvagar den svenska varvsindustriens konkurrensförmåga. Krisen för uddevallavarvet är inte opåverkad därav. Det framstår som ett starkt svenskt intresse att tendensen till ökning av subventionerna som snedvrider konkurrensläget motverkas och att svenska regeringen därvidlag gör allt som göras kan.

En femte faktor av betydelse som höjer kostnadsnivån i vårt land mer än på åtskilliga andra håll och därigenom minskar konkurrensförmågan är den stegring av arbetskostnaderna och i viss mån även kapitalkostnaderna som ägt rum de senaste åren utan att medföra någon motsvarande stegring av de reella inkomsterna. Tvärtom har inflationen och kostnadsstegringen medfört sämre

Interpellation ang. sysselsättningsproblemen m. m.

produktions- och konkurrensförmåga och därigenom en långsammare reell standardhöjning än som eljest varit möjlig. De senaste två åren har produktionsvolymen i vårt land undergått en relativt långsam stegring. Därvidlag ligger vi nära botten bland de industriländer som vanligen brukar sammanföras, medan vi ligger nära toppen i fråga om prisstegringens storlek. Det är uppenbart att företagens konkurrensförmåga därigenom minskats.

En sjätte faktor är den allvarliga brist på kapital som uppkommit på den svenska kapitalmarknaden. Den sammanhänger delvis med den nyss berörda långsamma produktionsstegringen men framför allt med den gentemot enskild kapitalbildning oförstående ekonomiska politik som regeringen fört under ganska många år. Även den oförstående hållningen till internationella kapitalrörelser inverkar därvidlag. Genom regeringens förkärlek för restriktionspolitik har denna knapphet på kapitalmarknaden länge lett till kreditrestriktioner. Det nyckfulla handhavandet av dessa och kapitalförsörjningen till bostadsbyggandet har naturligtvis också medverkat till den ofullständiga sysselsättningen inte bara inom byggnadsverksamheten utan också inom industrier som tillverkar byggnadsmaterial. Denna ryckighet i kreditpolitiken kan väl förtjäna betecknas som en självständig sjunde faktor.

En särskild betydelse har också den omständigheten att regeringens politik motverkat företagssparandet och den konsolidering av företagen som eljest i dagens läge skulle kunna öka möjligheterna att bevara sysselsättningen. Det är vida tryggare för löntagarna att vara anställda i solida företag. Dessa har större möjligheter att snabbt anskaffa de nya maskiner och att genomföra de rationaliseringar på försäljningsområdet som skulle kunna gynnsamt påverka produktion och sysselsättning. Särskilt kan det förtjäna framhållas att medel-

stora och mindre företag många gånger drabbas hårt av kreditrestriktionerna och inte kan genom upplåning finna ersättning för ett tidigare företagssparande.

Regeringen tycks inte till fullo inse att de omställnings- och konkurrenssvårigheter som berör stora delar av näringslivet i mycket hög grad gäller mindre och medelstora företag och att en lösning av deras problem kan vara lika betydelsefull för folkhushållet som en strukturrationalisering av större företag.

Från regeringens sida har i statsverkspropositionen först aviserats ett icke närmare preciserat förslag om en näringspolitisk fond för finansiellt stöd åt strukturrationaliseringsåtgärder inom näringslivet. Fonden skulle enligt tanken i statsverkspropositionen disponera ett belopp av 500 miljoner kronor under nästa budgetår. Fondtanken synes där efter ha övergivits. Enligt den kommuniké som utsändes från finansdepartementet föregående vecka är regeringens avsikt nu att framlägga förslag om ett nytt statligt kreditinstitut av bankkaraktär för förmedling av krediter på ännu inte klargjorda villkor. Den avsedda kreditvolymen uppges nu till belopp av storleksordningen 5 000 miljoner kronor.

De uppgifter som såväl den först påtänkta näringspolitiska fonden som än mer den senare skisserade nya statsbanken skulle fylla måste i huvudsak avse mycket långsiktigt verkande åtgärder. Till en diskussion av denna problematik och därmed sammanhängande organisatoriska åtgärder får riksdagen tillfälle att återkomma när propositionen framlagts.

I det följande skall jag beröra några viktiga sidor av sysselsättningsproblemen och därtill fästa uppmärksamheten vid de akuta sysselsättningssvårigheter som är ett faktum i dagsläget.

I stor utsträckning drabbar de s. k. permitteringarna medelålders och äldre

Interpellation ang. sysselsättningsproblemen m. m.

arbetskraft. Erfarenheten visar att det ofta är svårt att bereda dessa personer ny anställning inom rimlig tid. Arbetsmarknadsstyrelsen har i dagarna fäst uppmärksamheten vid att de ekonomiska bidrag som för närvarande kan utgå i samband med utbildning inom företag, vilket visat sig särskilt värdefullt för de äldre, är otillräckliga. Bland annat har den reduceringsregel, som gäller i de fall äkta make till den permitterade har inkomst, visat sig mindre ändamålsenlig.

Sistnämnda frågor har från vår sida förts fram i motioner vid riksdagens början jämte andra förslag för förstärkning av arbetsmarknadspolitiken. Bland de övriga åtgärder som vi där angivit, och som kan i stort sett vidtas utan dröjsmål, vill jag särskilt nämna behovet av en förstärkning av arbetsförmedlingens personella resurser, så att koncentrerade arbetsförmedlingsinsatser kan sättas in när och där dessa behövs, t. ex. i Adalen. Vi har vidare framhållit lokaliseringspolitikens betydelse och därvid bl. a. pekat på den minskning i efterfrågan på och behovet av beredskapsarbeten som ökade lokaliseringpolitiska insatser medfört. Denna iakttagelse är intressant med hänsyn till de stora kostnader beredskapsarbetena för med sig. Lokaliseringpolitiska insatser måste samtidigt kompletteras med förbättrade rörlighetsfrämjande medel. Vi har vidare fäst uppmärksamheten vid de särskilda problem i samband med arbetslöshet som gäller den kvinnliga arbetskraften och därvid — på samma sätt som arbetsmarknadsstyrelsen — förordat ändring av de nuvarande inkomstprövningsreglerna samt av gällande regler för den s. k. näringshjälpen, som avser att underlätta startandet av eget mindre företag. I samma motioner har vi också tagit upp frågan om en generell förlängning av varsel tiden, varigenom myndigheternas möjligheter att planera omställningen av den berörda arbetskraften skulle underlättas. I fråga om den äldre arbetskraften, för vilken om-

flyttning eller omskolning till ny sysselsättning kan vara mycket svår i vissa fall, har vi förordat en översyn av gällande regler för förtidspensionering inom folkpensioneringen. De två sistnämnda åtgärderna kräver visst förberedelsearbete och, i fråga om varseltidens förlängning, överläggningar med arbetsmarknadsparterna.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i sina nyligen avlämnade skrivelser pekat på att de provisoriska bestämmelserna för statlig inlösen av egnahem i samband med arbetslöshet behöver justeras. Behov för sådan inlösen föreligger enligt styrelsens mening såväl i andra glesbygdsområden än i de fyra nordligaste länen som på vissa industriorter. Uppgifter som framkommit i samband med nyligen skedda eller aviserade företagsnedläggningar i Skåne liksom i Västergötland synes motivera att denna fråga omedelbart tas upp till prövning.

Ett annat särskilt arbetslöshetsproblem som framträtt och som kräver speciell uppmärksamhet gäller tjänstemän som förlorat sin sysselsättning. Många av dem har kvalificerad utbildning. Deras problem förtjänar större insatser från det allmänna än hittills, så att deras kvalifikationer kan utnyttjas så väl som möjligt.

Med hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsministern framställa följande frågor:

1. Avser regeringen att ta initiativ till nya internationella överläggningar rörande reduktion och helst avskaffande av den subventionspolitik, som vissa industriländer bedriver t. ex. inom varvsindustrien?

2. Är regeringen villig att ta initiativ till en sådan expertundersökning och sådana organiserade överläggningar mellan företrädare för olika folkgrupper att större klarhet kan vinnas rörande riktlinjerna för den nominella inkomstutveckling som är förenlig med en prisstabilisering eller en väsentlig reduk-

Interpellation ang. användningen av inkomst av lyxtelegramblanketter — Interpellation ang. takten för sammanläggning av kommuner

tion av prisstegringstakten, varigenom förutsättningarna för en tryggare sysselsättning och reell standardhöjning skulle förbättras?

3. Är regeringen beredd att nästa år genomföra en sådan omfattande skattereform och vidtaga sådana sparstimulerande åtgärder i övrigt som kan bidra till att kraftigt öka kapitalbildningen i vårt land, underlätta internationella kapitalrörelser och sålunda stärka näringslivets konkurrenskraft?

4. Kommer regeringen att snarast genomföra och i mån av behov för riksdagen framlägga förslag om en komplettering och förstärkning av de arbetslöshetsbekämpande åtgärderna varigenom bl. a. särskilda svårigheter för den äldre arbetskraften och den kvinnliga arbetskraften minskas och över huvud taget en bättre beredskap skapas för en sysselsättningsfrämjande verksamhet från det allmännas sida berörande i lika mån arbetare och tjänstemän?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. användningen av inkomst av lyxtelegramblanketter

Ordet lämnades på begäran till

Fröken LJUNGBERG (h), som yttrade:

Herr talman! Å lyxtelegramblanketten utgår en avgift om 1 kr. 50 öre — för fyrsidig blankett 2 kr. 50 öre — per blankett. Enligt en överenskommelse år 1912 mellan telestyrelsen och dåvarande Nationalföreningen mot tuberkulos — sedermera Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar — skulle Nationalföreningen för sin verksamhet erhålla bidrag ur de medel, som inflöt genom lyxtelegramförsäljningen. Under senaste tid har föreningen erhållit cirka 44 procent av lyxtelegramintäkterna.

I en skrivelse den 20 januari i år har

emellertid telestyrelsen meddelat att bidraget fr. o. m. juli 1968 t. o. m. juni 1969 kommer att utgå med till hälften nedsatt belopp. Fr. o. m. 1 juli 1969 kommer bidrag icke vidare att utgå.

Under år 1965 erhöll Nationalföreningen 1 940 109 kr. i bidrag från lyxtelegramförsäljningen, vilket motsvarar över hälften av föreningens totala inkomster. Det är uppenbart att Nationalföreningens verksamhet äventyras där est detta bidrag upphör.

Åberopande det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet redogöra för skälen för telestyrelsens beslut att fr. o. m. juli 1968 minska och fr. o. m. juli 1969 helt indraga det bidrag till Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar som utgår från inkomsterna av lyxblankettförsäljningen?

2. Vill herr statsrådet medverka till att bidrag från lyxblankettförsäljningen även i fortsättningen kommer att utgå till Nationalföreningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. takten för sammanläggning av kommuner

Ordet lämnades på begäran till

Herr LOTHIGIUS (h), som yttrade:

Herr talman! Sedan Kungl. Maj:t den 21 maj 1964 utfärdat kungörelse (SFS. 162/1964) om fastställda planer för länens indelning i kommuner, har som bekant åtskilliga sammanläggningar skett av kommuner inom kommunblocken. Vid årsskiftet 1966—1967 skedde sålunda en hel del sammanläggningar. Sammanlagt har 40 städer och 15 köpingar berörts av indelningsändringar. Bland de totalt 95 kommuner som upp-

Interpellation ang. takten för sammanläggning av kommuner

hört är alla landskommuner utom en stad, Öregrund, samt 2 köpingar, Krylbo och Stocksund.

De skedda indelningsändringarna synes ge anledning till antagandet, att landets kommuner i stort sett sökt genomföra de kommunsammanläggningar, som av olika skäl ansetts medföra fördelar ur självstyrelsens synpunkt. Objektivt sett synes man från statsmakternas sida sålunda icke ha något att kunna klaga på, när det gäller kommunernas initiativ i dessa frågor. Det bör ha uppmärksamrats, att riksdagens beslut om de s. k. kommunblocken innebär ett understrykande av att den kommunala självstyrelsen skulle bevaras okränkta och att sammanläggningar skulle ske på frivillighetens väg. Under senare tid har emellertid framför allt från länsstyrelsernas sida utgått skrivelser och anmaningar av mer eller mindre skarpt innehåll till samarbetsnämnderna inom blocken varav framgått, att man från länsstyrelsernas — och länsutredarnas — sida förväntat sig att de kommuner, som ännu icke fattat beslut om sammanläggning, skyndsamt torde göra detta eller förbereda dylika beslut. Det råder inget tvivel om att dessa skrivelser väckt förvåning bland kommunalmännen. Man frågar sig, med vilken rätt den statliga administrationen går längre i sina krav beträffande sammanläggningsfrågorna, än vad riksdagsbeslut och författningstext ger kompetens till. Det bör uppmärksammas, att samarbetsnämnderna är nämnder av fakultativ karaktär, som kommunerna kan välja att ha eller icke ha, och deras befogenheter att avgiva yttranden till statliga myndigheter enbart torde vara beroende av om de kommunalfullmäktigeförsamlingar som tillsatts närmare givit dem sådana befogenheter.

En kommunal sammanläggning, som växer fram allt efter behov och som sker i gott samförstånd, kan vara värdefull för självstyrelsens utveckling. Jag kan emellertid icke dela uppfattningen att

sammanläggningstakten skall påskyndas, utöver fastställda normer, genom myndigheternas krav på att få kommunerna följsamt utformade.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande frågor:

Anser statsrådet att den verksamhet, som nu bedrivs av länsstyrelserna i syfte att påverka de kommunala organen till påskyndade sammanläggningar, är i överensstämmelse med riksdagens beslut samt lag och författning?

Anser inte herr statsrådet att kommunerna i lugn och ro bör få tid på sig för kommunblocksplanering och ett successivt vidgat samarbete, oberoende av om detta föranleder sammanläggningar eller inte?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Anmälades en till herr förste vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 859, av herr *Dockered m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående reformerad lärarutbildning.

Denna motion bordlades.

§ 20

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Persson* i Heden, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående nedläggningen av industrier inom textilbranschen, m. m.,

herr *Nilsson* i Agnäs, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående projekteringskostnaderna för utbyggnad av Vindelälven,

herr *Enskog*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående straffavgift vid obligatorisk besiktning av bil,

herr Nilsson i Bästekille, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förslag om änklingspension,

herr Nilsson i Bästekille, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående debiteringen av arbetsgivaravgift i vissa fall, och

herr Börjesson i Falköping, till hans excellens herr statsministern angående

åtgärder mot de ökade sysselsättningsvårigheterna.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.57.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 9 februari

Kl. 16.30

§ 1

Svar på fråga ang. ersättning för av gnagare förorsakade skador på inbärgad gröda

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat, om jag är beredd att medverka till att ersättning kan utgå från anslaget för bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m. eller i annan ordning för de omfattande skador på inbärgad gröda, som förorsakats av gnagare inom bl. a. Jämtlands län.

Framställningar har nu inkommit från länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län om stöd i anledning av foderskador som orsakats av sorkar och möss. Bland annat har pekats på behovet för berörda jordbrukare att vid utfodringen av djuren ersätta förstört hö med fodersäd.

I anledning av vad som förekommit har Kungl. Maj:t gett jordbruksnämnden i uppdrag att skyndsamt undersöka möjligheterna att sälja fodersäd till nedsatt pris till jordbrukare, som ut-

satts för skador av här nämnt slag. Nämnden har i dag inkommit med förslag i ämnet, och jag hoppas kunna anmäla ärendet i morgondagens konselj.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga.

När frågan framställdes den 11 januari förelåg alarmerande uppgifter om en ovanlig form av naturskada, som drabbat lantbrukarna i vissa delar av Jämtlands län. De hade fått sina i lador och magasin inbärgade grödor helt eller delvis förstörda genom en formlig invasion av gnagare, främst sorkar. På grund härav har de blivit hänvisade till att antingen göra ett oförutsett inköp av kärn- och stråfoder eller att kraftigt reducera sina besättningar. Vilket alternativ som än väljes innebär det stora ekonomiska förluster, i första hand för den enskilde men på sikt även för de kommuner där lantbruket är den dominerande näringen.

Sedan frågan framställdes har liknande rapporter ingått även från Norrbottens och Västerbottens län, och vid de punktvisa inventeringar som hus-

Svar på fråga ang. skogliga beredskapsarbeten inom domänverkets skogar

hållningssällskapen i de tre nordligaste länen gjort och vid kontakter med hushållningssällskapens och RLF:s förtröendemen i berörda områden har man kunnat bedöma skadornas omfattning. Med senast gällande officiella jordbruksräkning och skördeuppskattning som bakgrund har det beräknats att skadorna på vallskörden för Norrbottens län uppgått till 39 000 ton, för Västerbottens län till 46 000 ton och för Jämtlands län till 30 000 ton eller tillsammans 115 000 ton. Om dessa kvantiteter åsättes ett värde av 30 öre per kg erhålles ett skadebelopp på 34,5 miljoner kronor. Det nu gällande höpriset, fritt köparens gård, uppgår emellertid till cirka 40 öre per kg.

Utöver dessa skador har även kunnat konstateras uppkomsten av en omfattande tularemi-epidemi, som för närvarande omfattar 437 fall, varav 369 inom Jämtlands län. Epidemiens upphov kan spåras till det foder som utsatts för nämnda sorkangrepp.

Det är sålunda en mycket allvarlig situation som uppstått i de berörda områdena, en situation som ingen har kunnat förutse och gardera sig emot. Jag noterar nu med tillfredsställelse att jordbruksministern har handlat snabbt och ingripit med positiva åtgärder i en akut nödsituation i de nämnda områdena.

Jag tar emellertid tillfället i akt att uttala förhoppningen, att jordbruksministern inte har uttömt alla sina möjligheter i detta avseende, utan att han är beredd att vidta ytterligare åtgärder i den mån sådana blir erforderliga. Det inkommer nämligen alltjämt oroande uppgifter om stor minskning av mjölkleveranser och en ovanligt hög djurutslaktning i de berörda områdena, och det tyder på att omfattande åtgärder kan bli erforderliga även på kort sikt.

Jag vill ytterligare tillägga att det på visst håll gjorts gällande att det kan finnas ett samband mellan en extensiv

jordbruksdrift med oslagna vallar, som år efter år vissnar ned, och en riklig förekomst av råttor och sork. I så fall uppstår tydligen ett oväntat problem för den framtida jordbruksnäringen. Det synes mig angeläget att jordbruksministern beaktar denna fråga vid uppdragandet av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, så att t. ex. skördeskadeskyddet kan utformas med tanke på konsekvenser av det slag jag nämnt.

Jag tackar än en gång för det positiva svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. skogliga beredskapsarbeten inom domänverkets skogar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat, om jag är beredd att medverka till att domänverkets skogar ställs till förfogande för skogliga beredskapsarbeten, i första hand för svårplacerad arbetskraft.

För närvarande pågår överläggningar mellan arbetsmarknadsstyrelsen och domänstyrelsen om möjligheterna att bereda friställda skogsarbetare lämplig sysselsättning. Överläggningarna — som sker i samråd med Skogsarbetareförbundet — syftar i första hand till att bereda svårplacerade skogsarbetare arbete på skogsområden under domänstyrelsens förvaltning. Jag har anledning räkna med att överläggningarna ger ett snabbt och positivt resultat.

Vidare anförde:

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för svaret, som jag uppfattar som positivt.

Svar på fråga ang. skogliga beredskapsarbeten inom domänverkets skogar

Det är glädjande och utomordentligt välkommet att överläggningar nu har kommit till stånd mellan domänverket och arbetsmarknadsstyrelsen rörande möjligheterna att bereda friställda skogsarbetare lämplig sysselsättning. Men det finns också andra kategorier i dessa områden som befinner sig i samma belägenhet som de friställda skogsarbetarna. Det är exempelvis småbrukare som haft tillfällighetsarbeten i skogen men nu mist dessa och går arbetslösa.

Många av dessa människor hör verkligen till kategorien svårplacerad arbetskraft. De har i de flesta fallen goda bostäder på den plats där de arbetat. En annan orsak till att det är svårt för dem att placera om sig är åldern.

Jag hoppas verkligen att resultatet av överläggningarna mellan arbetsmarknadsstyrelsen och domänverket blir att arbete kan erbjudas alla de människor det härvidlag är fråga om. Arbetsmarknadsstyrelsen har ju upprättat s. k. skogsstationer, som fått sina arbetsobjekt på allmänningsskogarna. Även på enskilda skogar har sedan länge förekommit beredskapsarbeten, och jag finner det naturligt att staten tar samma ansvar för sysselsättningen i dessa sammanhang som andra skogsägarkategorier.

Många byar i övre Norrlands inland är belägna omedelbart intill eller t. o. m. inne i de stora skogskomplex som ägs av staten. Skogsbestånden består i stor utsträckning av avverkningsmogen och överårig skog som t. o. m. ruttnar ned. Det är svårt för människorna i dessa områden att åse detta utan att ha möjlighet att avverka skogen, när de ändå går arbetslösa. Hindret har varit domänverkets s. k. investeringsgräns — en gräns som är teoretiskt dragen men som väl ändå i praktiken innebär att skogsbruk inte är lönsamt. Jag tror emellertid att man till en överkomlig kostnad skulle kunna avverka den gamla skogen och reproducera den genom

bränning och plantering, så som sker t. ex. på allmänningsskogarna. Och jag ber att få framföra förslaget att samhället i rimlig omfattning bidrar med skillnaden mellan skogsekonomiskt motiverad kostnad för reproduktionsåtgärder och den kostnad som erfordras för att erhålla en ur skogsvårdslagens synpunkt nöjaktig föröngring i dessa områden, där många människor faktiskt inte har något annat alternativ än arbete i skogen. Härigenom kan man utnyttja en del av virkestillgången i den mogna och övermogna skogen ovan skogsodlingsgränsen, samtidigt som man sörjer för en viss framtida virkesproduktion och skapar sysselsättning åt människorna i området.

Jag förutsätter att dessa frågor skall, såsom statsrådet hoppades, lösas på ett positivt sätt.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill också uttrycka förhoppningen att det skall vara möjligt för domänverket och arbetsmarknadsstyrelsen att inom ramen för gällande författningar tillgodose de angelägna önskemål som här kan föreligga om beredande av sysselsättning. Jag antar att herr Nilsson i Tvärålund är medveten om att jag inte rimligtvis kan gå utöver de gällande författningarna på detta område.

Jag hoppas att det inte är något motsatsförhållande mellan herr Nilsson och mig. Det är väl ingenting som hindrar att en skogsarbetare samtidigt som han arbetar i skogen också har ett hemman eller någon annan anknytning till jordbruket. Jag har för egen del träffat flera medlemmar i Skogsarbetareförbundet som också driver små jordbruk, kanske är medlemmar i RLF och även i övrigt har anknytning till jordbruket i långa stycken. Det bör således inte i och för sig vara någon skillnad när det gäller att bereda sysselsättning för de män-

Svar på fråga ang. skyltar för statliga institutioner — Svar på fråga ang. tillhandahållande till studieförbunden av material för undervisning inför omläggningen till högertrafik

niskor som bäst behöver få sysselsättning i detta sammanhang.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag får med tillfredsställelse notera vad jordbruksministern uttalade i sitt senaste anförande. Jag tyckte mig i svaret finna en viss begränsning i uttrycket »att bereda friställda skogsarbetare lämplig sysselsättning». Jordbruksministerns uttalande här tycker jag skingrar varje oklarhet på den punkten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. skyltar för statliga institutioner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Turesson har frågat finansministern, om han anser det lämpligt att anskaffa så dyrbara skyltar för statliga institutioner som den försvarsdepartementet nyligen erhållit. Frågan har överlämnats till mig för besvarande, då byggnadsstyrelsen hör under kommunikationsdepartementet.

Jag tycker skylten blev onödigt dyr.

Vidare anförde

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det var ett utmärkt svar; det var både kort och bra i sak.

Men låt mig ett ögonblick motivera att jag ställde frågan till finansministern. Jag har anledning att göra det, eftersom några av kamraterna i kamraren har sagt till mig i dag med ett litet skadeglatt leende, att jag frågat fel

statsråd. Jag skulle vilja säga att det var fel statsråd som svarade. Jag har inte frågat för att utkräva något ansvar av någon departementschef beträffande förvaltningen av honom underställt ämbetsverk, utan jag frågade därför att jag tyckte det var intressant att få veta hur rikets finansminister ser på en sådan uppenbar misshushållning med allmänna medel.

Det är klart att felet ligger i att man har använt ett bakvänt upphandlingsförfarande. Hade man infordrat ett anbud, hade man utan vidare för kanske en tjugondel av kostnaden fått en skylt som varit fullt ståndsmässig även för en mycket lyxälskande institutionschef.

Men nu har jag ingen anledning att mer gå in på detta, utan jag bara tackar kommunikationsministern ännu en gång och säger att svaret var så bra, att jag är övertygad om att den uppfattning det uttrycker även delas av finansministern, som också är en klok karl.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. tillhandahållande till studieförbunden av material för undervisning inför omläggningen till högertrafik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat mig, om jag anser att högertrafikkommissionen tillhandahållit det material, som studieförbunden behöver för sin undervisning inför trafikomläggningen, på ett effektivt och för alla studieförbund tillfredsställande sätt.

Högertrafikkommissionen har som ett led i sin informationsverksamhet till gagn för ökad trafiksäkerhet bl. a. fram-

Svar på fråga ang. tillhandahållande till studieförbunden av material för undervisning inför omläggningen till högertrafik

ställt ett studiematerial, som ställts till Organisationssveriges förfogande för t. ex. studier i cirkelform.

Intresset för studiematerialet blev så stort att den första beställda upplagan visade sig otillräcklig. Vid fördelningen av materialet har vissa organisationer, som visat särskilt stor aktivitet, kommit att få för stor del av den första upplagan. Vissa studieförbund, som lagt upp en tidsbestämd plan för omfattande studieverksamhet och fördenskull måste ha materialet, har blivit tillgodosedda med den påföljd att en del andra tyvärr inte kunnat få sina beställningar effektuerade i den takt som varit önskvärd. Högertrafikkommissionen har, enligt vad jag erfarit, skriftligen beklagat dröjsmålet i dessa fall och nu ordnat distributionen så, att alla beställare skall få en god service. En ny upplaga av studiematerialet har framställts och distribueras nu till alla som har beställt det.

Vidare anförde:

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag tackar honom också för att han medger att allt inte har varit som det borde vara i fråga om högertrafikkommissionen. Ändå är jag inte helt nöjd, vilket nog herr Palme har misstänkt att jag inte är.

Det förefaller — på grundval av erfarenheter som en del studieförbund gjort — närmast som om högertrafikkommissionen i sin funktion som skapare av förutsättningar för studiecirkelverksamhet delvis hade klappat ihop inför starten före, under och strax efter årsskiftet 1966/67. Om det inte förhåller sig så, att kommissionen helt enkelt har misslyckats under denna tid, måste man fråga sig om den inte missgynnat praktiskt taget alla de 13 studieförbunden utom ett — det stora studieförbund som torde stå herr Palmes hjär-

ta nära. Jag skulle kunna nämna otaliga exempel på hur ett studieförbund — det som står mitt hjärta närmare än herr Palmes — icke ens efter skriftliga rekvisitioner har kunnat få del av högertrafikkommissionens studiematerial, vilket som sådant är gott.

Man kan inte värja sig för misstanken att högertrafikkommissionen gjort en viss skillnad mellan studieförbunden. Jag skulle vilja fråga herr Palme vilka de studieförbund är som har lagt upp en s. k. tidsbestämd plan och därför måste gynnas, medan andra otvivelaktigt — i varje fall två, som jag har undersökt mycket noga — har missgynnats.

Under alla förhållanden skulle man väl kunna kräva att högertrafikkommissionen beflitade sig om ordentlig information och kontinuerligt, utan påstötningar från de studieförbund som inget material kunde få, talade om att den var försenad med framställning och utsändning. Inga reaktioner har dock åtminstone mitt eget studieförbund lyckats åstadkomma intill det ögonblick, den 27 januari, då jag själv såsom dess ordförande måste gå in i bilden och — till och med i ett något högre tonläge än vad som är normalt för mig — påkalla rättelse i saken. Det skall medges att det har blivit bättre nu.

Man kan som sagt inte värja sig för misstanken att alla studieförbund inte har behandlats på samma sätt. Samtidigt som flera av studieförbunden inte hade något material spreds en folder till alla bensinstationer och andra liknande ställen i vårt land, vari man kunde läsa att verkställande ledamoten i högertrafikkommissionen rekommenderade den verksamhet som ABF hade lagt upp inför dagen H. Mitt eget studieförbund hade inte något material då.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag tror att herr Nord-

Svar på fråga ang. tillhandahållande till studieförbunden av material för undervisning inför omläggningen till högertrafik

strandh komplicerar frågan alldeles i onödan — framför allt om han uppställer något slags »katakombteori»: att någon skulle vara förföljd i sammanhanget. Vad skall man då säga om det stackars Socialdemokratiska ungdomsförbundet som beställt 251 exemplar och inte fått något eller Socialdemokratiska kvinnoförbundet som beställt 50 och inte fått något?

Detta är mycket enkelt. Man hade tagit upp förhandsbeställningar från olika studieförbund. Med ledning av dem beställde man en upplaga på 45 000 exemplar. Sedan visade sig glädjande nog intresset vara så stort att upplagan inte räckte. Därför trycker man nu en ny upplaga på 30 000 exemplar.

Två grupper har hållit sig framme bättre än andra. Den ena är ABF och Motormännens riksförbund, som har beställt en alldeles överväldigande del av upplagan. Den andra är Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV). Dessa grupper hade under november anordnat ett antal cirkelledarkurser som förberedelse för denna studieverksamhet. De hade också i mycket god tid gjort upp en tidsbestämd plan för hur denna studieverksamhet skulle läggas upp. Och sedan kom de också först till kvarnen med sina beställningar. Därför fick de en större del av den första upplagan än de proportionellt skulle ha haft.

Sådant händer. Det är tråkigt på det sättet att inte alla kunde få sin fulla tilldelning av den första upplagan, men det är glädjande av den anledningen att det visar vilket intresse som finns. Nu trycks alltså den andra upplagan.

Till dags dato har egentligen bara ett av förbunden fått mera än sin beställda upplaga. Det är det förbund som står herr Nordstrandhs hjärta nära. Herr Nordstrandh måste sålunda ha skriat högt.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är mycket riktigt.

Vi fick material men först efter mitt ingripande. Det är möjligt att jag skriade tillräckligt högt.

Men, herr Palme, det är ingen »katakombteori» som jag uppställer utan jag vill i stället lyfta upp frågan i ljuset.

Om man skall kvotera — vilket jag inte tror att man har gjort — är det självklart att de som har beställt mycket också får mycket. Men vad sägs om följande: Från en stad i Kalmar län gjordes en rekvisition på fastställd blankett i slutet av november med önskad tid för leverans den 8 december. Ingen reaktion från högertrafikkommissionen, vare sig genom brev eller per telefon! Det gjordes ny skriftlig rekvisition i början av januari, nu med önskad leveranstid den 18 januari, då man tänkte sätta i gång. Samtidigt påpekades att en tidigare rekvisition avlämnats. Det föranledde ingen som helst reaktion, och ännu vid januari månads utgång — då jag kopplades in på saken — hade ingenting gjorts från högertrafikkommissionens sida.

Jag torde kunna anföra fler sådana exempel, men det skulle inte tjäna mycket till. Kvar står ändå det faktum att man, efter vad jag kan förstå, inte har skött sig. Kan vi enas om det och uttrycka förhoppningen att det skall bli bättre, trots att vi i Medborgarskolan alltså kommer i gång för sent, skall vi väl låta det hela bero därvid.

Jag skall inte gå in på det där mycket intressanta samröret — det kan statsrådet Palme inte göra något åt; det har han inget ansvar för — som förekommit mellan Motormännens riksförbund och ABF, beträffande vilket man nästan får intrycket att Motormännens riksförbund nu har blivit ett slags satellitstudieförbund till ABF. Det stod i tidningen Motor klart, att studiematerial blir färdigt efter nyår — då vi behövde det — och distribueras genom ABF-distrikten. Vi ringde upp ett ABF-distrikt och frågade om vi inte kunde

Svar på fråga ang. nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet

få litet material, ty vi skulle också gärna samarbeta. Vi fick inget material. På vederbörande distriktsexpedition sade man diplomatiskt nog att man där inte hade tillräckligt material. Det är mycket möjligt att det var sant.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Det här enskilda exemplet från ostkusten, som herr Nordstrandh anförde, har jag ingen kännedom om, herr talman. Dessutom vill jag ju här gärna tala om högertrafiken och inte om eventuella fejder mellan olika studieförbund. Det är så, att inget studieförbund har fått mer material än det förbund som står herr Nordstrandh nära, och där har man fått lika många exemplar som man beställt. ABF och Motormännens riksförbund, som samarbetade i fråga om distributionen, hade beställt 39 000 exemplar och har fått 37 000. Medborgarskolan hade beställt 564 och fått 690. Dessa siffror ger liksom en föreställning om omfattningen av engagemanget hos de två förbunden. De visar också att herr Nordstrandh har varit framgångsrik när det har gällt att rycka av HTK de exemplar som de trots allt hade.

Jag använde ordet »katakomber» därför att det i herr Nordstrandhs anförande fanns en tendens att vilja göra gällande att högertrafikkommissionen skulle förfölja vissa studieförbund och »driva dem ned i katakomberna». Självfallet har man hos högertrafikkommissionen inte haft den ringaste tanke på något sådant. Det är bara det att man överväldigades av intresset för denna sak, så att man inte från början fick fram tillräckligt med material. Det räckte inte till. Förhandsbeställningarna gav en missvisande bild av förbundens verkliga intresse.

Man kan naturligtvis säga att kommissionen inte har skött sin uppgift, när den inte kunnat ana denna utveck-

ling, men man kan nog med större rätt formulera det så, att studieförbunden har skött sig så glädjande bra, att de överträffat alla realistiska förväntningar som man tidigare kunnat ha, vilket har lett till vissa svårigheter. Jag är emellertid övertygad om att kommissionen gör sitt yttersta för att undanröja dessa svårigheter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **GUSTAFSSON**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Andersson i Strängnäs har frågat, om jag kan upplysa om riksdagens skrivelse 1965:113 föranlett något initiativ från min sida, så att nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet kan träda i funktion snarast möjligt.

Frågan om formerna för hedersbevisning för lång och trogen tjänst är under prövning i civildepartementet.

Ett slutligt ställningstagande måste grundas på ingående överväganden av olika alternativ. Frågan har ekonomisk innebörd men innefattar också andra moment, exempelvis hur en eventuell valfrihet skall vara utformad för att hedersbevisningens innebörd inte skall gå förlorad.

När övervägandena slutförts kommer jag att ta de ytterligare initiativ i saken, som kan behövas.

Vidare anförde

Fröken **ANDERSSON** i Strängnäs (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

Det råder en viss otålighet bland de statsanställda över att man fortfarande har kvar de föråldrade formerna för hedersbevisning, d. v. s. att man skall behöva mottaga en medalj. Visserligen har jag själv tillhört ett verk, där man har haft förmånen att tacka nej om man inte vill ha medaljen, men inom andra verk måste man ta emot medaljen om man vill ha en hedersbevisning. En medalj lägger man emellertid åt sidan när man har fått den, men får man en klocka påminner den en dagligen och stundligen om den högtidsstund då man erhöill den. De statsanställda jämför sig väl också med dem som är anställda i kommun eller landsting, där man har modernare former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst.

Det finns en viss ekonomisk aspekt på frågan, det förstår jag också, men med den rörlighet som inträtt inom statsförvaltningen sedan början av 1940-talet tror jag inte att kostnaden skall behöva avskräcka.

Herr talman, det är min förhoppning att civilministern under detta år skall finna någon lösning på frågan, så att man åtminstone till 1968 kan glädja de statsanställda med att de skall få en viss valfrihet när det gäller mottagande av hedersbevisningar.

Jag vill ännu en gång be att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Herr talmannen meddelade, att herr Hamrin i Kalmar enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven från och med den 3 innevarande februari tills vidare.

Herr Hamrin i Kalmar beviljades ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 859.

§ 8

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Lorentzon*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående produktionen vid Svenska Tobaksbolagets fabrik i Härnösand, m. m.,

fru *Jäderberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående metoden för identifiering av nyfödda,

herr *Ohlin*, till hans excellens herr statsministern angående sysselsättningsproblemen m. m.,

fröken *Ljungberg*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående användningen av inkomst av lyxtelegramblanketter, och

herr *Lothigius*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående takten för sammanläggning av kommuner.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 9

Interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

Ordet lämnades på begäran till

Fru *NETTELBRANDT* (fp), som yttrade:

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 320 och II: 392 till fjolårets riksdag hemställdes om utredning av ett i motionerna skisserat system rörande allmän egenpension. Andra lagutskottet föreslog att motionerna skulle överlämnas till pensionsförsäkringskommittén. Riksdagen begärde detta i skrivelse till Kungl. Maj:t.

Som framhölls i motionerna råder bristande överensstämmelse mellan familjepensionssystemen inom folk- och

Interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

tilläggs pensioneringen. Härtill kommer att nuvarande familjepensionssystem delvis bygger på förlegade principer, däribland principen om kvinnans ekonomiska beroende av mannen. För vissa grupper har pensionsfrågan inte lösts. Det gäller t. ex. de fränskilda kvinnorna, änklingsarna, de hemarbetande husmödrarna, hemmadöttrarna samt övergångsänkorna. Dessa frågor torde inte på ett tillfredsställande sätt kunna lösas inom ramen för det familjepensionssystem som nu gäller. En reform bör genomföras enligt de riktlinjer som drogs upp i våra motioner till fjolårets riksdag.

Allmän egenpension skulle bl. a. innefatta följande komponenter:

1. *Självständig pensionsrätt* tillerkännes hemarbetande och deltidsarbetande make.

2. En ordentligt tilltagen *försörjarpension* införes som ersättning för änkepension och änklingspension (den senare utgår för närvarande inte). Försörjarpensionen grundas på förekomsten av barn i den efterlämnade makens vård.

3. Om den efterlämnade maken ej har barn i sin vård skall han — där han inte redan förvärvsarbetar — ges en verklig chans att vinna inträde i förvärvslivet. Om sådana åtgärder efter bedömning i det särskilda fallet inte skulle ge resultat, bör den efterlämnade maken ges rätt till *förtidspension* från folkpensioneringen. Denna förtidspension kan vara föranledd av medicinska eller sociala indikationer och bör även kunna utgå till hemmadöttrar och jämförliga kategorier. Man får även här tänka sig en generös prövning.

4. *Barnpension* bör utgå efter generösa regler till den avlidne makens barn.

5. Vid systemets utformning bör lika regler inom *folk- och tilläggs pensioneringen* eftersträvas.

Övergångstiden mellan nuvarande och här diskuterade pensionssystem kan väntas bli lång. Änkepensionen för-

utsättes bli avskaffad utan att nu utgående änkepensionsförmåner rubbas. I övergångsbestämmelserna bör föreskrivas att den gamla typen av änkepensioner successivt avskaffas i samband med att här föreslagna, mera fördelaktiga system för ankorna införes. Övergångsbestämmelserna bör särskilt beaktas vid den föreslagna utredningen. Då bör de problem som gäller nuvarande inkomstprövning av äldre änkepensioner även undersökas.

Det är angeläget att utredningsarbetet kommer i gång snarast och drives med kraft så att onödiga förseningar med angelägna reformer undviks.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att utredningsarbetet rörande en allmän egenpension planeras så, att en lösning kommer till stånd snarast möjligt på de problem som för närvarande gäller inom familjepensioneringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 28, med förslag till lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 11

Anmälades följande till herr talman under sammanträdet avlämnade motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående reformerad lärarutbildning, nämligen

nr 860—862, av herr *Arvidson*,

nr 863, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 864, av herrar *Carlstein* och *Fagerlund*,

nr 865, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 866, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

nr 867, av herr *Larsson* i Borrbby,
nr 868, av herr *Nelander m. fl.*,
nr 869, av fru *Nettelbrandt m. fl.*,
nr 870—876, av herr *Nordstrandh*,
nr 877, av herr *Ohlin m. fl.*, samt
nr 878, av herrar *Oskarson* och *Nordstrandh*.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 8 februari 1967.

§ 1

Sedan herr talmannen anmält, att han beviljat stenografen hos andra kammaren Gustaf Titz fortsatt tjänstledighet på grund av sjukdom under tiden den 30 januari—28 februari 1967, beslöt herrar deputerade meddela reservstenografen fru Yvonne Junestrand fortsatt förordnande att under Titz' sjukledighet uppehålla dennes stenograf-tjänst.

§ 2

Vid sammanträde den 12 januari beslöts, att med tillsättandet av en tjänst som maskinskrivare vid snabbprotokollet skulle tills vidare anstå.

Herrar deputerade beslöt nu *dels* godkänna, att fru Kjerstin Schullström förordnats att under tiden den 19 januari—7 februari 1967 uppehålla ifrågasvarande tjänst, *dels ock* utse fru Schullström till maskinskrivare vid snabbprotokollet fr. o. m. den 8 februari 1967.

In fidem
Sune K. Johansson

§ 13

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Ullsten* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående förutsättningarna för ett högre u-hjälpsanslag.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 10 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 innevarande februari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 28, med förslag till lag om ändring i kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), m. m.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 860—878.

§ 4

Föredrogs den av fru *Nettelbrandt* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation

Interpellation ang. isolering på grund av smittorisk

till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående utredningsarbetet rörande en allmän egenpension.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Interpellation ang. isolering på grund av smittorisk

Ordet lämnades på begäran till

Herr ULLSTEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Personer som drabbas av vissa i 1919 års epidemilag specificerade sjukdomar ålägges isolering så länge som de anses smittbärande. Sådana ingripanden är nödvändiga ur hälsovårdssynpunkt. De gällande bestämmelserna lider emellertid av vissa brister, vilka i flera fall kan leda till allvarliga konsekvenser för den enskilde.

En olägenhet är att inte alla sjukdomar som kan föranleda beslut om isolering finns klart angivna i epidemilagen. I några fall har sjukdomar inkluderats genom cirkulär från medicinalstyrelsen. I andra fall beslutar hälsovårdsnämnderna på grundval av en relativt oklar praxis.

Utan att ifrågasätta att isolering i dessa fall skulle vara onödig måste man dock anse det önskvärt att det i tillgängliga bestämmelser finns klart angivet vilka sjukdomar som bör föranleda beslut om isolering. Sådana beslut innebär ju en avsevärd inskränkning i den enskildes personliga livsföring och påverkar också på ett avgörande sätt hans eller hennes utkomstmöjligheter. Så långt möjligt måste därför varje risk för godtycklighet eller oklarhet undanröjas. Detta är så mycket mer angeläget som man inom den medicinska sakkunskapen i vissa av de fall som brukar föranleda isoleringsbeslut har delade meningar om huruvida smittoriskerna är så allvarliga att en isolering verkligen är nödvändig.

En annan olägenhet är att länsstyrel-

sen, som har att pröva de kommunala hälsovårdsnämndernas åtgärder, kan dröja relativt länge med att meddela sina beslut. Ärenden av detta slag bör givetvis behandlas omgående. Dessutom är det nödvändigt att hälsovårdsnämnderna, när de meddelar den insjuknade sitt beslut om isolering, iakttaga sin skyldighet att också lämna upplysning om möjligheterna till överklaganden samt hur och när dessa skall göras.

Ett annat problem som aktualiserats genom flera nyligen inträffade fall är formerna för och omfattningen av den ekonomiska ersättningen till dem som drabbas av isoleringsbeslut. För närvarande utgår sjukpenning enligt sjukförsäkring under de 90 första dagarna. Kostnaderna ersättes i detta fall dock inte av försäkringskassa utan av länsstyrelsen. Då den isolerade emellertid enligt sjukförsäkringslagens mening inte är helt arbetsoförmögen utgår däremot i förekommande fall i regel ingen sjuklön från den isolerades arbetsgivare.

För de fall som måste vidkännas en längre isoleringsperiod än 90 dagar kan de ekonomiska problemen bli mycket allvarliga. Ersättningen för denna tid kan inte utgå enligt sjukförsäkringslagen. I stället skall länsstyrelsen från fall till fall pröva och utbetala ersättning. Praxis synes vara att denna ersättning är mycket låg. I ett nyligen aktuellt fall betalade länsstyrelsen i Stockholms län ut 10 kronor per dag till en person (gift, två barn) som varit isolerad på grund av en salmonellainfektion i inte mindre än sju månader.

Principen bör rimligen vara att en person, som genom myndigheternas isoleringsbeslut frånges möjligheterna att tjäna sitt uppehälle, erhåller full ersättning för den tid som isoleringen varar. Även för sådana extra kostnader som föranletts av meddelade förhållningsorder bör ersättning utgå. Åtgärden vidtages ju inte i första hand för den smittförändes skull utan för att skydda andra.

Interpellation ang. handeln med textilvaror

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Avser herr statsrådet att framlägga sådana förslag till lagstiftning på smittskyddslagstiftningens område att det klarare definieras vilka sjukdomar som bör föranleda isolering på grund av smittoriskerna?

2. Är herr statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder att hälsovårdsnämndernas beslut om isolering i tveksamma fall omgående blir prövade i högre instans samt att skyldigheten till besvärshänvisning iakttages?

3. Är herr statsrådet beredd att förordna sådana ändringar i nuvarande bestämmelser att den, som blir föremål för beslut om isolering på grund av smittorisk, får full ersättning såväl för hela den inkomstförlust vederbörande åsamkas som för de kostnader som är förorsakade av isoleringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. handeln med textilvaror

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSTEIN (s), som yttrade:

Herr talman! Textilnäringens svårigheter har vid ett flertal tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Speciella åtgärder för att komma till rätta med svårigheterna har också vidtagits. Bland annat har investeringsfondsmedel fått disponeras för att åstadkomma rationalisering och effektivisering av företagen. Viss lokalisering av annan industri för att bereda den friställda arbetskraften nya sysselsättningar har också skett. Detta till trots torde det finnas en betydande restarbetslöshet bland den äldre arbetskraften.

Inför 1967 såg det enligt företagarnas

uttalanden, i bl. a. Veckans Affärer, ljusare ut än tidigare för branschen. Inför de så nyligen deklarerade optimistiska tongångarna ter det sig nu anmärkningsvärt när varsel om inskränkningar och nedläggningar av företag kommer i allt hastigare takt. Så länge företagsnedläggelserna begränsas i huvudsak till de stora industrierna har svårigheterna hjälpligt kunnat klaras. Men på de små orterna, där ekonomin och utkomstmöjligheterna är begränsade till ett enda företag, blir en företagsnedläggelse något av en katastrof. Gamla företag med hundraåriga traditioner, som givit sysselsättning åt alla yrkesverksamma på de små textilorterna, ger nu upp. Problemen för de äldre, som under 30—40 år varit yrkesverksamma inom textilnäringsen, ter sig olösliga. Textilarbetsreförbundet har också givit uttryck för sin oro för den äldre, ortsbundna arbetskraften.

Den fråga som alltmer tränger på är om det räcker med de arbetspolitiska medlen för att klara dem som nu friställs. Från arbetstagarparten är man i färd med att ompröva tidigare inställning till handelspolitiska åtgärder. Det kan, anser man, kanske bli nödvändigt med reglering eller kvotering av den stora importen från Sydkorea och Hongkong.

Den reducering av textilnäringsen som nu sker i vårt land ger också anledning ifrågasätta hur långt utvecklingen skall tillåtas fortsätta. Vilken försörjningsnivå med inhemskt tillverkade textilprodukter skall vi ha? Självförsörjningsbalansen är antagligen nu så hårt pressad att vi löper uppenbar risk att mista möjligheterna till ett inflytande över prissättningen.

Av utomordentligt stort intresse vore en redovisning av utvecklingen för den textila handeln under de senaste åren. Vilken betydelse har den svenska importen respektive exporten av textilvaror haft för sysselsättningen och lönsamheten i den svenska textilindustrin?

Interpellation ang. handeln med textilvaror

Vilka möjligheter har vi att påverka utvecklingen genom handelspolitiska åtgärder?

Med stöd av ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande frågor:

Vill statsrådet lämna kammaren en redogörelse för hur handeln med textilvaror utvecklats under de senaste åren?

Avser statsrådet att vidtaga några åtgärder med anledning av det svåra konkurrenssläge som den svenska textilindustrin befinner sig i?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motion angående formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti,

nr 8, i anledning av motion angående statsbidraget till politiska partier,

nr 9, i anledning av motioner om åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret,

nr 10, i anledning av motion angående införande av ny valmetod,

nr 11, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider, och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., i vad denna hänvisats till utskottet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor,

nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslagsuppförande i statsbudgeten,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser

justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde beträffande skolväsendet m. m.,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde beträffande allmänna kultur- och bildningsändamål,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning om anslag för budgetåret 1967/68 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1967;

bankoutskottets memorial nr 3, med överlämnande av kommitténs för firande av representationsreformens 100-årsjubileum till fullmäktige i riksgäldskontoret avgivna berättelse över kommitténs verksamhet under år 1966;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning,

nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning, och

nr 3, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., dels motioner om tillsättande av haverikommission vid båthaveri i lotsled, dels i anledning av propositionen väckt motion, dels ock motioner angående trafiknykterhetsbrott inom sjöfarten;

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående förenkling av det officiella språkbruket.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Nilsson* i Tvärålund, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående reexport av kött,

herr *Karlsson* i Huddinge, till herr statsrådet Lundkvist angående handläggning av ärenden rörande överklagande av kommunala val, och

herr *Larsson* i Luttra, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående subventionerad import av nötkött från Danmark.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.03.

In fidem

Sune K. Johansson